DE IVRE REGNI APVD SCOTOS DIALOGVS,

Auctore GEORGIO Buchanano Scoto.

AD
IACOBVM VI. SCOTORVM REGEM.

Editio tertia.

M. D. LXXXj.
Ad exemplar Joannis Roſſei.
EDINBVRGI,

CVM PRIVILEGIO SCOTORVM
REGIS.

GEORGIVS BVCHANANVS IACOBO VI. SCOTORVM REGI, S. P. D.

SCRIPSERAM ante annos complures, cùm apud nos res turbulentiſſimæ eſſent, Dialogũ de Regum Scotorum iure: in quo ab incunabulis ipſis (ut ita dicam) quod ius, quæue poteſtas ſit regibus & ciuibus inter ſe, explicare ſum conatus. Is liber cùm pro tempore profuiſſe nonnihil ſit viſus, ut occluderet ora quibuſdam, qui clamoribus importunis magis, qui tum erat rerum ſtatum inſectarentur, quam quid rectum eſſet, ad rationis normam exigerent; rebus tamen paulò tranquillioribus, ipſe quoque arma depoſita concordiæ publicæ libens conſecraui.

Nuper autem cùm in eam diſputationem inter ſchedas repertam incidiſſem, ac viſus eſſem in ea multa videre, quæ ætati tuæ (in ea præſertim rerum humanarum parte collocatæ) eſſent neceſſaria, eam publicandam cenſui, ut & mei in te ſtudij eſſet teſtis, & tui erga ciues officij te admoneret. Multa autem mihi faciunt fidem hunc meum conatum non inanem fore: In primis ætas nondum prauis opinionibus corrupta, & ſupra ætatem indoles ad præclariſſima quæque capeſſenda ſponte properans; & non modò præceptoribus, ſed omnibus rectè monentibus in obtemperando facilitas, & in rebus examinandis iudiciũ, & ſolertia: quo in genere nullius apud te magnopere pollet autoritas, niſi probabili ratione confirmetur.

Video etiam te naturæ quodam inſtinctu ab adulatione, quæ & tyrannidis eſt nutricula, & legitimi regni grauiſſima peſtis, adeo abhorrere, ut ſolœciſmos & barbariſmos aulicos, non minus oderis, quàm qui ſibi omnis elegantiæ cenſores videntur, eos ament & affectent, & velut ſermonis condimenta paſſim Maieſtates, Dominationes, Illuſtritates, & ſi qua alia magis ſunt putida, adſpergant. Ab hoc te errore quanquam & naturæ bonitas & inſtitutio rectorum in præſentia vendicent; tamen non nihil ſubuereri cogor, ne blanda vitiorum altrix, praua conſuetudo, animum adhuc tenellum in peiorem partem detorqueat: præſertim cùm non ignorem quàm reliqui

noſtri ſenſus facilè ſeſe præbeant ſeducendos. Hunc igitur ad te non modò monitorem ſed etiam flagitatorem importunum, ac interim impudentem miſi: qui in hoc flexu ætatis trans adulationis ſcopulos te comitetur: nec moneat modo, ſed in via ſemel inita contineat, & ſi quid deflexeris, reprehendat, & retrahat, cui ſi parueris, tibi, tuisq́; in præſentia tranquillitatem, & in futurum ſempiternam comparabis gloriam. Vale. Sterlini; Anno Salutis humanæ 1579. die decimo Ianuarij.

DE IVRE REGNI APVD SCOTOS, Dialogus, Auctore Georgio Buchanano Scoto.

PERSONAE.

G. Buchananus, Thomas Mætellanus.

CVM nuper è Gallijs Thomas Mætellanus rediiſſet eumq́; diligenter de ſtatu rerum Gallicarum percontatus eſſem, cœpi pro meo in illum amore hortari, vt in curriculo ad gloriam inſtituto perſeueraret, ſpemque optimam de progreſſu ſtudiorum ſuorum conciperet. Nam ſi ego mediocri ingenio, re familiari prope nulla, ſæculo inerudito, ita tamen cum temporum iniquitate conflixerim, vt aliquid præſtitiſſe videar: certè quibus feliciore ſæculo natis ætas, opes, ingenium abundè ſuppetunt, hi neque labore ab honeſto inſtituto deterreri deberent, neque tot adminiculis adiuti deſperare poſſunt, Pergerent igitur pro virili rem literariam illuſtrare, ac ſe ſuoſque ciues memoriæ poſteritatis commendare. Quod ſi paululum conniterentur, fore, vt eã opinionem ex animis hominum tollerent, in frigidis orbis regionibus à literis, humanitate, omnique ingenij cultu homines tantum abeſſe, quantum à ſole abeſſent. Nam vt Afris & Aegyptijs, alijſque pleriſque nationibus celeriores animi motus, acrimoniamq́; maiorem ingenij natura indulſerit: nullam tamen gentem ita prorſus damnauit vt ad virtutem & gloriam aditum ei præcluſerit. Hic cùm ille de ſe

(qui

(qui eſt eius pudor) modicè, de me verò magis amāter, quàm verè locutus eſſet; eò tandem ſermonis curſus nos pertraxit, vt vbi ille me de perturbato patriæ ſtatu rogaſſet, & ego ei quantum commodum mihi pro tempore videbatur, reſpondiſſem: cœperim inuicem eum rogare, quænam vel Gallorum, vel aliarum quas in Gallijs conueniſſet gentium, de rebus noſtris eſſet opinio. Non enim dubitabam quin ipſa rerum nouitas (vt ſolet) omnibus eſſet occaſionem & materiam ſermonum datura. Quorſum (inquit ille) id ex me petis? Nam cùm & rei geſtæ ordinem teneas, nec ignores quid maxima pars hominū loquatur, omnes propemodum ſentiant; facilè conijcere potes ex animi tui conſcientia quæ ſit, vel ſaltem debeat eſſe omnium opinio.

B. At enim quanto longius exteræ nationes abſunt, eoque minores cauſas iræ, odij, amoris, aliarumq; perturbationū habēt, quæ animnm à vero deflectere poſſunt, tanto plerunque & ſincerius iudicant, & liberius quid ſentiant eloquntur: eadem illa loquendi & conferendi cogitationes libertas multa eruit obſcura, impedita explicat, dubia confirmat, & improbis os occludere & infirmiores docere poteſt. M. Viſne tecum ingenuè loquar? B. Quid ni? M. Quanquam vehementer efferebar cupiditate videndi ex longinquo interuallo patriam, parentes propinquos, & amicos; nihil tamē æque hoc diſideriū inflāmabat atque voces imperitæ multitudinis. Etſi enim vel cōſuetudine me cōfirmatum vel præceptis doctiſſimorum hominum exiſtimaram: tamen cùm in rem præſentem ventum eſt neſcio quo modo animi mei mollitiem cælare non potui. Nam cùm fœdum illud facinus non adeo pridem hic editum omnes vno ore deteſtarentur, auctorque incertus eſſet, vulgus quod impetu magis fertur quam conſilio regitur, paucorum culpam in omnes conferebat: & priuati maleficij commune odium adeò in totā gentē redundabat vt qui etiā à ſuſpitione erant remotiſſimi, ſceleris alieni infamia conflagrarent. Igitur dum hæc velut calumniæ procella conquieſceret, libenter in hunc portum confugi; in quo tamen vereor ne in ſcopulum impegerim. B. Quamobrem vero? M. Quia recētis criminis atrocitas animos omnium iamdudum accenſos adeò inflammatura mihi videtur, vt nullus iam defenſioni locus ſuperſit. Qui enim non imperitorum modò, ſed eorum, qui ſibi plus ſapere videntur, impetum ſuſtinere potero? qui non innoxij adoleſcentis in

 cæde

cæde crudelitate inaudita nos contentos fuiſſe clamitabunt, niſi in fœminas (cui ſexui etiam captis vrbibus hoſtes parcunt) nouum immanitatis ederemus exemplum. A quo vero facinore dignitas vlla aut maieſtas eos deterrebit, qui in reges ita ſæuiant? Aut quem miſericordiæ locum relinquent, quos neq; ſexus imbecillitas, nec ætatis innocentia repreſſerit? Ius, mos, leges, reſpectus imperij, reuerentia legitimi magiſtratus, quem poſt hæc vel retinebunt pudore, vel coercebunt metu, vbi ſummi imperij vis infimorum patet ludibrio? vbi ſublato æqui, iniqui, turpis, honeſti diſcrimine, publico prope conſenſu in immanem degeneratur barbariem? Hæc & his atrociora ſcio me cùm in Gallias rediero, auditurum: occluſis interim omnium auribus, nec defenſionem, nec ſatiſfactionem admiſſuris. B. At ego te facilè hoc timore, noſtramque gentem falſo crimine liberabo. Nam ſi prioris atrocitatem ſceleris tantopore execrantur, qui conuenit ſeueritatem in eo vindicando reprehendere? Aut ſi Reginam in ordiné redigi moleſtè ferunt, prius eſt neceſſe vt probent. Igitur tu elige vtrum è duobus atrox videri velis. Nam vtrumque nec illi nec tu (modò vobis conſtare velitis) aut laudare, aut vituperare poteſtis. M. Ego verò cædem regis vtique abominor, & deteſtor: gaudeoq; eius inuidiam à publica conſcientia remotam, & in paucorum improbitatem eſſe collatam. Hoc vero poſterius facinus neq; omnino vituperare, nec laudare poſſum. Nam quod ſcelus ab omni hominum memoria maximè nefarium conſilio & induſtria eruerint, ſceleratos bello & armis perſequantur, facinus præclarum & memorabile mihi videtur. Quòd autem ſummum magiſtratum in ordinem redegerint, nomen regium, quod magnum atque ſanctum ſemper apud omnes gentes fuit, contempſerint: neſcio quomodo accepturæ ſint omnes Europæ nationes: illæq; in primis quæ ſub imperio regio viuunt. Me certè, quanquam non ignoré quid ex aduerſo prætendatur vel facinoris magnitudo, vel nouitas vehemēter mouet eoque etiam magis, quòd ex autoribus eius nōnulli mecū arcta conſuetudine ſunt coniūcti. B. Iam propemodum videor videre quid non tam te fortaſſe cōmoueat, quàm iſtos alienæ virtutis iniquos iudices, quibus ſatisfaciēdū exiſtimas. Eorū ego tria potiſſimùm genera ſtatuo, qui manus iſtam iniectioné ſint vehemēter exagitaturi. Vnum genus eſt pernicioſiſſimum: in eo ſint tyrannicarum libidinum

admini-

adminiſtri, qui nihil non iuſtum & honeſtum ſibi credunt, in quo regibus gratificari queant: quiq; non ex ſua quamq; rem vi, ſed dominorum libidine metiuntur. Hi ſeſe alienæ cupiditati adeò addixerunt, vt nullam ſibi neque dicendi, neque faciendi libertatem reliquerint. Ex hac ſecta prodierunt, qui adoleſcentem innoxium nullis inimicitiarum cauſis, ſed lucri, honoris, aulicæq; potentiæ ſpe libidini alienæ crudeliſſimè mactauerunt. Iſti autem cùm Reginæ vicem ſe dolere ſimulant, non illius ingemiſcunt miſerijs, ſed ſuæ ſecuritati proſpectum volunt, premiumq; ſceleratiſſimi facinoris quantum ſpe deuorarunt, ægrè ſibi de faucibus ereptum ferunt. Hoc igitur genus hominum non tam oratione, quàm legum ſeueritate, & vi armorum reor caſtigandum. Alij toti rerum ſuarum ſunt. Hi homines alioqui minimè mali, non publica (quod videri volunt) iniuria, ſed dãnis anguntur domeſticis, ideoq; mihi magis egere videntur conſolatione, quàm vel rationum vel legum remediis. Reliqua eſt imperita multitudo, quæ omnia noua miratur, plurima reprehendit: neque quicquam rectum putat, niſi quod ipſa aut facit, aut fieri videt. Quantum enim à conſuetudine maiorum receditur, tantum à iuſto & æquo recedi putat. Hi quia non malitia & inuidia, neque reſpectu vllo rerum ſuarum ducuntur, fere doceri & de errore ſe deduci patiuntur: ac plerunque vi rationum conuicti ſeſe dedunt. Quod in cauſa religionis ſæpenumero his temporibus experimur, & ſuperioribus ſumus experti nec ferè quiſquam adeò ferus eſt, qui non miteſcere poſſit,

Si modo culturæ patientem commodet aurem.

M. Iſtud certè veriſſimum eſſe non ſemel ſumus experti. B. Vt igitur cum hac multitudine agas, ſi clamoſiſſimum & importuniſſimum quéq; roges quid de ſupplicio Caligulæ, Neronis, aut Domitiani ſentiat, neminem eorum tam addictum regio nomini fore puto, vt non iure pœnas eos luiſſe fateatur. M. Fortaſſe verum dicis. Sed iidem cõfeſtim clamitabunt eos non de tyrrannorum ſuppliciis queri, ſed iuſtorum regum indignas calamitates iniquo animo ferre. B. Videſne igitur quàm facile multitudo placari poſſit? M. Nondum, niſi tu quid aliud dicas. B. At paucis faxo intelligas. Vulgus (vt ais) tyrannorum cædem probat: erga regum aduerſam fortunam commouetur. Nonne igitur ſi intelligat planè, quod ſit inter tyrannum & regem diſcrimen,

men, poſſe fieri exiſtimas, vt in pleriſq; ſententiam ſuam mutet? M. Iſtud ſi omnes faterentur, tyrannos iure occidi, magnus ad reliqua aditus nobis eſſet patefactus. Sed video quoſdam nec ſpernédæ quidem autoritatis viros, qui cùm legitimos reges legum pœnis ſubijciant, tamen ſacroſanctos eſſe velint tyrannos: præpoſtero certè nisi fallor, iudicio ſed tamen pro eorũ imperio quamlibet immoderato & intollerabili, tanquam pro aris & focis depugnare ſunt parati. B. Ego quoq; in complures, nec ſemel quidem, incidi, qui iſtud ipſum pertinaciter defendant: ſed rectè an ſecus, commodiùs alio loco expédemus. Interea, ſi vis, hoc nobis ſit poſitum ea lege, vt niſi poſterius ſatis confirmatum tibi videatur, tuo arbitrio idipſum retractare liceat. M. Iſta quidem lege non repugno. B. Pugnantia igitur hæc duo ſtatuemus, regum & tyrannum eſſe. M. Statuamus. B. Qui originem ergo, cauſaſque regum creãdorum, quæque ſint regum in populos, populorum in reges officia, explicauerit, nonne ex aduerſo quæ ad naturam tyranni pertinent propemodum explicuiſſe tibi videbitur? M. Ita arbitror. B, Et imagine vtriuſque propoſita, nonne vulgus etiam intellecturum putas quodnam ſit ſuum erga vtrunque officium? M. Veriſimile eſt. B. Contra verò in rebus diſſimilimis quæ ſub eodẽ genere continentur, ſimilitudines quædam in eſſe poſſunt, quæ imprudentes facilè queant in errorem inducere? ? M. Poſſunt procul dubio: in eoque potiſſimum genere, vbi qui deterior eſt, præſtantioris perſonam facile aſſumit, nihilq; magis ſtudet, quàm vt imperitis imponat. B. Habeſne aliquam in animo deſcriptam regis & tyranni imaginem? Nam ſi habes, magno labore me leuabis. M. Ego profectò vtriuſq; quam habeam in animo imaginem facilè poſſem explicare: ſed vereor ea ne ſit impolita & informis. Itaq; ne dum tu me refutes longior inſtituatur oratio, malo audire quid tu ſentias, qui & ætate & rerum vſu prior es, nec aliorum modo ſententias teneas, ſed ipſe etiam multorum & mores & vrbes videris. B. Ego verò id faciam, ac libens, neq; tam meam, quàm veterum ſententiã explicabo quo maior ſit autoritas orationi: vt quæ non temporis cauſa conficta ſit, ſed ex eorum opinionibus excepta, qui cùm extra præſentem controuerſiam fuerint, non minus diſertè quàm breuiter ſuum iudiciũ protulerunt ſine odio, ſine fauore, aut inuidia, quorum cauſæ procul ab illis aberant, eorum

qu-

ue potiſſimum ſententijs vtar, non qui in vmbris & ocio conſenuerant: ſed qui domi foriſq; in ciuitatibus benè conſtitutis virtute & cõſilio floruerunt. Sed priuſquam eos proferam teſtes, pauca ex te exquirere volo, vt cùm in rebus quibuſdã, nec ijs exiguis, cõſenſerimus, non ſit mihi neceſſe de curſu inſtituto digredi, & in perſpicuis, & prope notis, vel explicandis, vel confirmandis immorari. M. Ita faciendum cenſeo: ac ſi quid vis, roga. B. Putas ne tempus quoddam fuiſſe, cùm homines in tugurijs atq; etiam antris habitarent; ac ſine legibus, ſine certis ſedibus palantes vagarentur, congregarenturq; prout vel animi libido ferebat, vel commoditas aliqua, vtilitaſq; cõmunis eos conciliabat? M. Ego verò iſtud credo: cum ſit & ordini naturæ conſentaneum, & omnibus prope omnium gentium hiſtorijs teſtificatum, eius vitæ rudis, & incultæ Troianis etiam temporibus in Sicilia deſcribit imaginem Homerus:

Nec fora concilijs feruent, nec iudice: tantum
Antra colunt vmbroſa: altis in montibus ædes
Quiſque ſuas regit, vxorem natoſque: nec vlli
In commune vacat ſocias extendere curas.

Eiſdem etiam temporibus Italia nihilo cultior fuiſſe dicitur, vt ex fertiliſſimis propè totius orbis regionibus facilè ſit coniecturam facere quanta tum ſolitudo & vaſtitas in citerioribus fuerit. B. Vtrũ verò exiſtimas naturæ magis conſentaneum, vitam ne illam vagam & ſolitariam, an conſilia cœtuſq; hominum concordes?

M. *Cœtus hominum procul dubio,*
Quos ipſa vtilitas iuſti prope mater, & æqui
Primum congregauit, ac iuſſit
Communi dare ſigna tuba, defendier iiſdem
Mœnibus, atque vna portarum claue teneri.

B. Quid? tu vtilitatem primam ac ſummã conciliatricem hominum fuiſſe arbitraris? M. Quid ni? qui hominum cauſa homines fuiſſe generatos audierim ex hominibus doctiſſimis. B. Magnam profectò videtur quibuſdam vtilitas habere vim ad ſocietatem publicam humani generis & conſtituendam & continendam. Sed eſt, niſi fallor, congregandorum hominum cauſa longè antiquior, & communitatis eorum inter ipſos multo prius & ſanctius vinculum. Ali-

B. oqui

oqui ſi commodi ſui priuatim quiſq; velit habere rationem, vide ne illa ipſa vtilitas ſolueret potius quàm coniungeret humanam ſocietatem. M. Fortaſſe iſtud verum ſit. Sed quæ ſit altera illa communionis hominum origo, audire cupio.

B. Ea eſt quædam naturæ vis, non hominibus modò, ſed manſuetioribus etiam aliorum animantium indita, vt ſi etiam abſint vtilitatis illa blandimenta, tamen cum ſui generis animantibus libenter congregentur. At de cæteris in præſentia nihil attinet diſputare: homini certè à natura hãc vim tã videmus altè impreſſã, vt ſi quis omnibus eis rebus abũdet, quæ vel ad incolumitatẽ tuẽdã, vel ad voluptatẽ & animorũ oblectationẽ cõparatæ ſunt, ſine hominũ cõmercio vitã ſibi inſuauem ſit exiſtimaturus. Quin & illi ipſi, qui cupiditate ſcientiæ, & ſtudio veri inueſtigandi ſe à turba remouerunt, & in ſecretos abdiderunt receſſus, neq; perpetuam animi contentionem ferre diutius potuerunt; nec, ſi quando eam remiſiſſent, in ſolitudine ſe continere poterant: ſed illa ipſa ſecreta ſua ſtudia libenter proferebant: & velut in communem vtilitatem elaboraſſent, in medium conferebant ſui laboris fructum. Quod ſi quis eſt qui omnino ſolitudine capiatur, cœtuſq; hominum fugiat, ac deuitet, id magis animi morbo, quàm vi naturæ fieri exiſtimo: qualem Timonem Athenienſem accepimus, & Corinthium Bellerophontem;

Qui miſer Elæis errabat ſolus in oris,
Ipſe ſuum cor edens, hominum veſtigia vitans.

M. Non admodum hic abs te diſſentio. Sed vnum eſt abs te hic poſitum naturæ nomen, quod & ego ſæpe magis conſuetudine loquendi vſurpo, quàm intelligo: & ab alijs ita variè, & in tam multas res accommodatur, vt plerũq; dubitem ad quam potiſſimùm eam referã.

B. Ego profectò nihil aliud in præſentia intelligi volo, quàm lucem animis noſtris diuinitus infuſam. Nam cùm Deus ſanctius hoc animal, mentiſq; capacius altæ, & quod dominari in cætera poſſet, formauit, non modò corpori eius oculos dedit, quibus ducibus aduerſa quæ eſſent ſuæ conditioni; fugeret quæ commoda ſequeretur; ſed animo etiam velut lumen quoddã prætulit, quo turpia ab honeſtis ſecerneret, hanc vim alij naturam, alij naturæ legẽ vocant. Ego profectò diuinam exiſtimo, planéq; illud habeo perſuaſũ, quòd nunquam aliud na-

tura

ura, aliud ſapientia dicat. Eius porrò legis velut compendium, quod totam paucis complecteretur, Deus nobis tradidit, vt ipſum ſcilicet ex animo diligeremus, ac proximos velut nos ipſos. Huius legis omnes ſacrorum voluminum libri qui ad mores formandos pertinent, nihil aliud quàm explicationem continent. M. Igitur humanæ ſocietatis non tu Oratorem aliquem aut iureconſultum, qui homines diſperſos colligeret, ſed ipſum Deum autorem putas.

B. Ita profectò eſt: ac iuxta Ciceronis ſententiam, nihil quidem quod in terris fiat, principi illi Deo qui hunc mundum regit, acceptius puto, quam cœtus hominum iure ſociatos, quæ ciuitates appellantur. Harum ciuitatum patres ſimiliter inter ſe iunctas eſſe volũt, atq; cuncta corporis noſtri membra inter ſe cohærere, mutuiſque conſtare officijs & in commune elaborare, pericula communiter propellere, vtilitates proſpicere, eiſque communicandis omnium inter ſe beneuolentiam deuincire. M. Igitur non vtilitatem tu, ſed legem illam diuinam ab initio rerum nobis inſitam conueniendi in vnum cœtum multò auguſtiorem & diuiniorem cauſam ſtatuis. B. Non quidem illam vt iuſti & æqui matrem, vt quidam voluerunt, ſed potius ancillam, & ciuitatis bene conſtitutæ è cuſtodibus vnam? M. Hic quoque facilè tibi aſſentior. B. Iam velut in corporibus noſtris, vt quæ inter ſe pugnantibus conſtant principijs, morbi, hoc eſt perturbationes, & inteſtini quidam exiſtunt tumultus, ſimiliter in his maioribus corporibus, id eſt ciuitatibus, fieri neceſſe eſt: vt quæ ex diuerſis & quodam modo pugnantibus hominum generibus, ordinibus, conditionibus, naturiſque coeant; & eorum etiam hominum qui non ijdem eadem poſſunt horam durare probantes, breui certè eas diſſolui, & interire neceſſe eſt, niſi adhibeatur velut medicus perturbationum ſedator, qui temperamento æquabili, & ſalubri infirmiores partes fomentis confirmet, redundantes humores compeſcat, & ita ſingulis membris conſulat, vt neq; partes imbeciliores inopia alimenti tabeſcant, neq; validiores plus æquo luxurient. M. Ita planè eſt neceſſe. B. Qui in corpore ciuili hoc præſtabit, quo nomine eum appellabimus? M. De nomine non ſum admodum ſollicitus. Quocunq; enim cenſeatur, virum præſtantiſſimum, ac planè Deo ſimilimum eum iudi-

co. qua in re ſapientia maiorum multum proſpexiſſe mihi videtur, qui rem per ſe pulcherrimam nomine etiam ſplédidiſſimo decorarunt. Regem enim opinor intelligis, cuius vocabuli ea vis eſt, vt rem quidem per ſe maximam & excellentiſſimam, pene occulis cernendam ſubijciat. B. Rectè ſentis. Ea enim voce Deum compellamus. Nullum enim aliud habemus auguſtius vocabulũ quo naturæ illius excellentis declaremus præſtantiam: neq; conuenientius, quo paternam erga nos curam & ſtudium ſignificemus. Quid alia colligam, quæ ad munus regis ſignificandum transferimus? qualia ſunt pater Aeneas, Agamemnon populorum paſtor: item dux, princeps, gubernator. Quibus omnibus ea ſignificatio ſubeſt, vt oſtendant reges non ſibi, ſed populo creatos eſſe. Iam quod de nomine ſatis inter nos conuenit: ſi videtur de officio diſſeramus, iiſdem quibus ingreſſi ſumus inſiſtentes veſtigijs. M Quibus tandem? B. Meminiſti quid nuper dictum ſit civitatem corpori noſtro perſimilem videri, motus ciuiles morbis medico regem? Si igitur officium medici quale ſit intellexerimus, non longè opinor, aberimus ab officio regis. M. Fieri poteſt, nam cætera quæ tu enumeraſti, perſimilia ac pene germana mihi ſunt viſa. B. Noli expectare vt minima quæque hic excutiam. Neq; enim temporis anguſtia idpatitur, nec ipſa res exigit. Sed ſi in ſumma hæc inter ſe conueniant, cætera facilè tibi ſubiicies. M. Tu verò perge vt facis. B. Scopus etiam idem videtur vtrique propoſitus. M. Quinam? B. Corporis (cui adhibẽtur curãdo) incolumitas. M. Intelligo. Alter enim humanũ alter ciuile corpus incolume in ſuo ſtatu tueri, quatenus rei natura fert, & morbo affectum ad iuſtam valetudinem reducere debet. B. Rectè intelligis. Duplex enim eſt vtriuſq; officiũ. Alterũ in tuẽda bona valetudine alterũ in reſtituẽda ſi morbo fuerit labefactata. M. Aſſentior. B. Vtrinque enim morbi ſunt ſimiles. M. Ita videtur. B. Nam & ſua quædam nocet vtriq; redundantia rerum noxiarum & neceſſariarum inopia. Et vtrunq; corpus prope pari ratione curatur: nempe vel extenuatum nutricando, & leniter fouendo, vel plenum & redundans ſuperuacuorum egeſtione leuando, & moderatis laboribus exercendo. M. Ita eſt. Sed hoc intereſſe videtur, quod in altero humores, in altero mores ad iuſtam quandam temperiem ſunt reducendi. B. Rem tenes. Ciuilis enim corporis velut & naturalis ſuum quoddam eſt temperamen-

entum : quam rectiſſimè, opinor, iuſtitiam appellabimus. Ea enim quæ ſingulis proſpicit partibus, & curat vt in officio conſtent. Ea terim ſanguinis misſione, interim noxiorum exilio, velut egeſtione, dundantia egerit : interim animos demiſſos, & meticuloſos excitat, diffidentes conſolatur, & ad illam quam dixi temperiem totum rpus reducit: reductumq; commodis laboribus exercet, & certo laoris & ocij præſcripto temperamento reſtitutam valetudinem quod eius fieri poteſt conſeruat. M. Cætera tibi facilè aſſentior, niſi quòd iuilis corporis temperamentum in iuſtitia collocas : cùm vel ipſo nonine & profeſſione temperantia has partes ſibi vendicare iure ſuo videatur. B. Nihil admodum referre puto vtri hunc honorem deferas Nam cùm omnes virtutes, quarum vis in actio ne ternitur, in mediocritate quadam, & æquabilitate ſint poſitæ, ita quodam modo inter ſe onnexæ ſunt, & cohærent, vt vnum omnibus officium eſſe videatur: d eſt cupiditatũ moderatio. Ea quocunque in genere verſatur, non admodum refert vtro nomine voces : quanquam illa moderatio, quæ in ebus communibus & hominum inter ſe commercijs poſita eſt, commodiſſimè mihi nomine iuſtitiæ intelligi poſſe videatur. M. Hic tibi facilimè aſſentior. B. In rege autem creando hoc opinor veteres fuiſſe ſequutos, vt ſi quis inter ciues eſſet ſingulari præſtantia, reliquoſq; omnes æquitate & prudentia antecellere videretur, vt in apum aluearibus fieri traditur, regnum ad eum vltro deferebant. M. Credibile eſt ita factum. B. Quid ſi nemo vnus qualem diximus, in ciuitate inueniretur ? M. Iure illo naturæ, cuius antè meminimus, par imperium in pares vſurpare nõ poteſt, nec debet: natura enim iuſtum opinor, vt inter eos, qui cætera ſunt pares, imperandi & parendi etiam vices ſint pares. B. Quid ſi popolus annuæ ambitionis tædio vnum aliquem non planè omnibus virtutibus regiis præditum, ſed vel nobilitate, vel diuitiis, vel rebus bello geſtis inſigné, regé velit eligere? Nonne & hũc optimo iure exiſtimabimus regem? M. Optimo. Populo enim ius eſt, vt imperium cui velit deferat. B. Quid ſi hominem acutum, non tamen eximia artis peritia præditum, adhibeamus ad morborũ curationem ? Huncne ſtatim medicum, vbi ab vniuerſis fuerit electus, arbitrabimur? M. Minimè: doctrina enim, & multarum artium experientia, non ſuffragijs fit medicus. B. Quid in cæteris artibus artifi-

ces? M. Eandem rationem eſſe omniū reor. B. Regnandíne aliqu artem eſſe putas? M. Quidni? B. Poteſne rationem reddere cur credas? M. Videor mihi poſſe. Nempè quæ in alijs artibus reddi let. B. Quam dicis? M. Omnium enim artium ab experientia profe ſunt initia. Nam cum plerique temere, ac nulla ratione multa aggred rentur, alij autem propter exercitationem & conſuetudinem eade illa calidiùs facerent, animaduerſis vtrinq; euentis, & perpenſis eue torum cauſis, homines acuti præceptorum quendam ordinem dige runt, eamque deſcriptionem Artem appellarunt. B. Poteſt ergo ſim animaduerſione ars aliqua regia deſcribi, vt medicinæ? M. Opin poſſe. B. Quibus ex præceptis ea conſtabit? M. Non habeo in prom tu dicere. B. Quid ſi ex aliarum artium collatione id inueſtigemu M. Quo pacto? B. Hoc pacto. Grammaticorum quædam ſunt præce ta & medicinæ & agriculturæ. M. Intelligo. B. Nonne præcepta il grammaticorum & medicorum, artes ac leges etiam appellabimus: & ita in cæteris? M. Ita prorſus videtur. B. Quid ciuiles leges? regiæ artis præcepta quædā tibi videntur? M. Videntur. B. Has igitur tene decet eum qui rex cenſeri velit. M. Ita videtur. B. Quid qui no tenet? etiam ſi populus eum regnare iuſſerit, regem eum appellandu cenſes? M. Hîc facis vt hæream. Nam ſi conſentire cum ſuperiore or tione velim, populi ſuffragia non magis regem, quàm alium quemu artificem facere poſſunt. B. Quid hîc agendum cenſes? Nam niſi re gem ſuffragijs electum habeamus, vereor ne legitimum vllum habi turi ſimus.

M. Ego quoq; idem iſtud vereor. B. Viſne igitur, quod in artium comparatione poſtremò nobis poſitum eſt, diligentius excutiamus? M. Fiat, ſi quidem tibi ita videtur. B. Præcepta artificum nõne in ſinguli artibus leges vocauimus? M. Factum. B. At vereor ne ſatis circumſpe ctè id à nobis ſit factum. M. Quamobrem? B. Quia abſurdum vide retur, qui artem quamlibet teneret, eum tamen artificem non eſſe.

M. Abſurdum. B. Sed qui quod artis officium eſt pæſtet, eum artifi cem exiſtimabimus, ſiue id ſponte naturæ, ſiue perpetua conſtantique ratione & facultate quadam faciat. M. Ita reor. B. Qui hanc igitur rectè quiduis faciendi vel rationem vel prudentiam teneat, eum arti ficem appellabimus modò exercitatione facultatem comparauerit.

M. Rectius

Rectius quam illum alterum, qui nuda præcepta abſq; vſu & ex-
itatione habeat. B. Præcepta igitur illa non exiſtimabimus artē eſſe?
Minimè: ſed artis quandam ſimilitudinem, aut veriùs vmbram.
. Quæ eſt ergo facultas illa ciuitatum gubernatrix quam ciuilem ſi-
artem, ſiue ſcientiam vocabimus? M. Prudentiam mihi velle dice-
videris: ex quo, velut fonte, leges omnes, ſi modò ſocietati homi-
m conſeruandæ ſint vtiles, proficiſci ac deriuari oportet.

B. Rem attigiſti. Hæc igitur ſi ſumma & perfecta in quopiam eſſet
m natura, non ſuffragiis regem eſſe diceremus, liberamq; rerum om-
um poteſtatem ei traderemus: Sin talem non reperiamus, qui proxi-
è ad illam excellentem naturæ præſtantiam acceſſerit, ſimilitudi-
m quandam in eo veri regis amplexi etiam regem appellabimus.
. Appellemus ſi ita videtur. B. Et quoniam aduerſus animi affe-
iones quæ poſſunt & plerunque ſolent auertere à vero ne ſatis fir-
us ſit timemus, legem ei velut collegam, aut potius moderatri-
m libidinum adijciemus.

M. Non cenſes igitur rerum omnium arbitrium penes regem eſſe
ebere. B. Minimè. Nam eum non ſolùm regem, ſed etiam ho-
inem eſſe memini, multa per ignorantiam errantem, multa ſponte
eccantem, multa prope inuitum: quippe animal ad omnem fauoris
& odij auram facilè mutabile. Quod vitium naturæ magiſtratus
ugere etiam ſolet: adeò vt hîc potiſſimum ſententiam illam ex co-
mœdia veram eſſe comperiam, Omnes licentia deteriores fieri.
Quamobrem legem ei adiungendam cenſuerunt homines pruden-
tiſſimi, quæ vel ignoranti viam oſtendat, vel aderrantem in viam re-
ducat. Ex his, opinor, intelligis ὡς ἐν τύπῳ, quodnam ego veri regis
officium eſſe rear.

M. De cauſa creandorum regum, de nomine, deque officio, plane
mihi ſatisfeciſti, neque tamen ſi quid adijcere velis repugnabo. Etſi ve-
ro animus ad ea quæ reſtare videntur properat, vnum tamen quod
in tota oratione tuo nonnihil offendebat, non puto ſilentio præ-
tereundũ: quòd videlicet ſubiniquus regibus mihi videaris. Idq; ipſum
etiam antea de te frequẽter eram ſuſpicatus, cùm te reſp. atiquas, Ve-
netorumq; ciuitatem adeò profuſè laudantem ſæpe audiuiſſem. B. Nō
tu rectè hic de me ſentiebas. Neq; enim ego apud Romanos, Maſſili-

enſes

enſes, Venetos, & ſi qui alij fuerunt apud quos potentiora fuerint legum quàm hominum imperia, tam ſuſpicio diuerſam ciuitatis adminiſtrandæ rationem, quàm æquitatem: neq; multum referre puto rex, dux, imperator an cõſul vocetur, qui præſit, modò illud teneatur, eum æquitatis tuendæ cauſa in magiſtratu eſſe collocatum. Imperium enim modò ſit legitimum, non eſt quòd de nomine eius contendamus. Nam & quem nos Venetorum ducem vocamus, is nihil aliud eſt quàm rex legitimus: & Coſſ. primi non modò regũ inſignia, ſed imperium etiam retinuerunt. Id modó intererat, quòd non vnus, ſed duo præerant: (quod etiam in perpetuis Lacedæmoniorum regibus fieri ſolitum non ignoras) qui non in perpetuum, ſed in annum creabantur. Illud igitur quod initio diximus, tenere ſemper oportet, reges primùm tuendæ æquitati fuiſſe conſtitutos. Id illi ſi tenere potuiſſent: Imperium quale acceperant tenere perpetuò potuiſſent: hoc eſt liberum & legibus ſolutum. Sed (vt humana ſunt omnia) ſtatu rerum in peius prolabente, quod publicæ vtilitatis cauſa fuerat conſtitutum imperium, in ſuperbam dominationem vertit. Nam cùm libido regum pro legibus eſſet, hominesq; in poteſtate infinita & immoderata collocati ſibi non temperarent, ſed multa gratiæ, multa odijs, multa priuatis commoditatibus indulgerent, regum inſolentia legum fecit deſiderium. Leges igitur hac de cauſa inuentæ ſunt à populis, regéſq; coacti non ſua in iudicijs licentia, ſed quod populus in ſe dediſſet iure vti. Multis enim edocti erant experimentis, melius libertatem legibus quàm regibus credi; cum alteri multis de cauſis à vero deflecti poſſent, alteræ aduerſus preces & minas ſurdæ vnum & perpetuũ tenorem ſeruarent. Regibus igitur cætera liberis hic vnus imperio modus eſt præfinitus, vt ſuas actiones & orationẽ ad legum præſcripta conformarent: & præmia pœnaſq;, maxima ſocietatis continendæ vincula, ex earum ſanctionibus diuiderent. Deniq; quemadmodum ait ſummus adminiſtrandæ reipub Magiſter, vt rex eſſet lex loquens, lex Rex mutus. M. Statim ab initio ita reges laudaueras, vt eorum maieſtatem propè auguſtam & ſacroſanctam faceres. Nũc verò velut pœnitentia reuocatus, neſcio quibus anguſtijs eos concludis, & in legum propè dicam ergaſtula coniectis ne liberam quidem orationem permittis: me autem ex magna ſpe deiecisti. Sperabam enim fore, vt rem

iuxta

(iuxta clariſsimum hiſtoriæ autorē) inter Deos hominesq; pulcherrimam, vel tua ſponte, vel a me admonitus, in orationis curſu in ſuum ſplendorē reſtitueres: quā tu omnibus ornamētis ſpoliatā in ordinē redegiſti: & qui primus in orbe terrarum fuit magiſtratus, eum anguſtis circumſeptum cancellis prope contemptibilem, nulli certè ſano reddidiſti optandum. Quis enim ſanæ mentis non in mediocri fortuna ſubſiſtere priuatus malit, quàm in perpetuis moleſtijs aliorum intentus negotijs, ſuæ rei negligens, totum vitæ curſum ad alienas rationes componere? Quod ſi iſta regnandi vbiq; propoſita ſit conditio, vereor ne maior penuria regum ſit futura, quàm in prima noſtræ religionis infantia fuerit Epiſcoporum. Nec miror, ſi ad hanc formulam ſpectentur reges, olim è paſcuis, & ab aratro petitos, qui præclarum iſtum honorem acciperent. B. Vide quæſo quanto in errore verſeris, qui non fruendæ iuſtitiæ, ſed voluptatis cauſa reges a populis & nationibus expetitos putes; neq; honori locum eſſe exiſtimes vbi diuitiæ & voluptates non affluant. Qua in re quantum eorum amplitudini detrahas, cogita. Id quo facilius intelligas, confer mihi aliquem ex ijs quos tu videris regem velut puellarem puppam veſtitū & ad inanem pompam magno cum faſtu, ingenti turba ſtipatum, produci, cuius tu ſimilitudinem in eo quem deſcribimus rege deſideras. Confer, inquam, iſtorum aliquem cum eis qui olim clari fuerunt: quorum etiam nunc viuit, vigetq; & ad poſteros celebratur memoria. Illi profectò tales fuerunt, qualē ego modò deſignaui. Audiſtine vnquam fando Macedonem illum Philippum cùm vetulæ, vt ſuam cauſam audiret, roganti reſpondiſſet, ſibi non eſſe otium: illáq; ſubieciſſet, igitur ne ſis rex: Audiſtine, inquam, ab anu paupercula regem tot bellorum victorem, tot gentium dominatorem, ſui admonitum officij paruiſſe: & quod regum eſſet munus agnouiſſe? Confer igitur hunc Philippum cum regibus non modò maximis qui nunc in Europa ſunt, ſed cum omni vetuſtatis memoria; nullum profectò comperies prudentia, fortitudine, laborum patientia parem: paucos magnitudine ditionis æquales. Aegeſilaum, Leonidam, cæteroſq; Lacedæmoniorum reges ſi enumerem, (at quantos viros!) obſoleta videbor exempla proferre. Vnum tamen Lacænæ puellæ dictum ſilentio præterire non poſſum. Ea eſt Gorgo Cleomedis filia. Hæc cùm videret ſeruum hoſpiti Aſiatico

ſoccos detrahentē, accurrens ad patrem exclamauit, Pater, hoſpes manus nō habet. Quo ex puellæ dicto de tota Laconica diſciplina, regūq; domeſtica cōſuetudine facilè iudicare potes. At qui ex hac ruſtica ſed virili diſciplina prodierunt, hæc qualiacunq; ſunt pepererunt: ex iſta verò Aſiatica, qui maxima regna per manus à maioribus tradita per luxuriam & ignauiam amiſerunt. Et, vt veteres omittam, talis fuit non adeò pridem apud Galæcos Pelagius, qui in Hiſpania Saracenorum opes primus labefactauit apud, hunc quamuis

Ignémque larémque,

Et pecus, & dominos communis clauderet vmbra:

adeo tamen Hiſpanos reges eius non pudet, vt in maxima gloria ponant quòd ab eo ſint oriundi. Sed cùm hic locus longiorem poſtulet diſputationem, vnde ſumus digreſſi redeamus. Nam quod tibi ſum pollicitus, oſtendere quàm primum cupio, non à me confictam fuiſſe hanc regnandi formulam, ſed clariſſimis omnis memoriæ viris idem viſum fuiſſe; breuiterq́; vnde hæc hauſerim fontes cōmonſtrabo. Libri ſunt M.T. Ciceronis omnium conſenſu laudatiſſimi qui de officijs inſcribuntur. Horum è ſecundo libro hæc ad verbum ſunt: Mi-
" hi quidem, non apud Medos ſolum, vt ait Herodotus, ſed etiam a-
" pud maiores noſtros iuſtitiæ fruendæ cauſa videntur olim bene mo-
" rati reges conſtituti. Nam cùm premeretur initio multitudo, ab ijs,
" qui maiores opes habebant, ad vnum aliquem fugiebāt virtute præ-
" ſtantem, qui cùm prohiberet iniuria tenuiores, æquitate conſtitu-
" enda ſummos cum infimis pari iure retinebat. Eademque conſtitu-
" endarum legum cauſa fuit, quæ regum. Ius enim ſemper eſt quæſitū
" æquabile. Neq; enim aliter eſſet ius. Id ſi ab vno bono & iuſto viro
" conſequebantur, eo erant contenti; cùm id minus contingebat, le-
" ges ſunt inuentæ, quæ cū omnibus ſemper vna atq; eadem voce lo-
" querentur. Ergo hoc quidem perſpicuū eſt, eos ad imperandum de-
" ligi ſolitos, quorū de iuſtitia magna eſſet opinio multitudinis. Ad-
" iuncto verò vt ijdem prudentes haberentur, nihil erat, quod homines his autoribus nō poſſe cōſequi ſe arbitrarētur. Vides ex his verbis opinor, quàm & regū & legū expetendarū Cicero cauſā fuiſſe exiſtimet. Poſſē hìc teſtē & adſtipulatorē laudare Xenophōtē, nō minus rebus bello geſtis, quàm Philoſophiæ ſtudio nobilē, niſi eū tā familiarē

bi eſſe ſcirē, vt eius omnes ſētētias notas habeas. Platonē verò & Ariſtotelē & ſi nō ignoro quāti eos facias, in præſētia omitto. Malo enī è medijs rerū actionibus homines illuſtres, quàm è gymnaſiorū vmbris accerſere in ſubſidiū. Stoicū verò regē, qualis à Seneca in Thyeſte deſcribitur, multo minus ſū arbitratus tibi à me producēdū. Nō tam quòd illa veri regis imago perfecta non ſit: quàm quòd illud principis boni exēplar magis animo informari, quàm aliquādo ſperari poſſet. Sed & ne in ijs quos produxi calūniæ locus eſſet, nō è ſolitudine Scytharū reges propoſui, qui vel ſuos diſtringerēt equos, vel aliud operis, quod multo magis à noſtris moribus abhorreret, facerent: ſed è media Græcia, & qui illis ipſis tēporibus, quibus omnibus honeſtis artibus Græci fuerunt florentisſimi, aut maximis nationibus, aut bene moratis præerant ciuitatibus; & ita præfuerūt, vt & viui apud ſuos in maximo fuerint honore, & mortui poſteris præclarā ſui memoriā reliquerint. M. Hic ego ſi poſtules quid ſētiā, vix audeo fateri tibi vel meā incōſtantiā, vel timiditatē: vel ſi quo alio nomine tibi libeat id vitiū appellare. Nā quoties iſta, quæ a te modò recitata ſūt, apud hiſtoriæ præſtantisſimos lego Scriptores, vel a ſapientisſimis hominibus quorum Autoritatem non auſim defugere, laudari audio, & ab omnibus bonis probari, non modò vera, recta, ſincera, ſed etiam fortia, & ſplendida mihi videntur. Rurſus quoties oculos ad noſtri temporis munditias & elegantiam refero, antiquitas illa ſancta & ſobria, ſed horrida tamen, & nondū ſatis expolita fuiſſe videtur. Sed hæc fortaſſe aliâs per ociū, nūc verò ſi quidē videtur quod inſtituiſti perge proſequi. B. Viſne igitur vt breuiter quæ dicta ſunt colligamus? ita maximè intelligemus quid ſit præteritum: & ſi quid temerè ſit cōceſſū, facillimè retractabimus. M. Maximè. B. Primùm igitur côuenit inter nos, homines à natura ad ſocietatē & vitæ communionem eſſe factos. M. Conuenit. B. Eius quoq; ſocietatis cuſtodem regem electū, virū ſūma virtute præſtantem. M. Ita eſt.

B. Et velut hominum inter ipſos diſcordiæ, neceſſitatem regis creandi attulerunt, ita regum in ſubditos iniuriæ, in cauſa fuerunt vt leges deſideraremus. M. Fateor B. Leges igitur ſpecimen artis regiæ, vt præcepta medicinæ, artis medicæ cenſuimus. M. Sic eſt.

B. Tutius autem eſſe, (quoniam in neutro ſingularem, & exactam ſuæ artis peritiam poſuimus) vt vterque ex artis illis præſcriptis quàm temerè curet, videtur. M. Tutius certè. B. Artis autem medicæ præcepta non vnius generis viſa ſunt. M. Quo pacto? B. Quædam enim ſunt tuendæ valetudinis: alia inſtaurandæ.

M. Rectè. B. Quid rigiæ artis? M. Totidem, opinor, ſunt genera. B. Proximũ ergo videtur, vt cõſideremus illud. Puteſne medicos omnes morbos, & eorum remedia ita exactè tenere poſſe, vt nihil præterea ad eorum curationem requiri poſſet? M. Minimè, Nam & multa morborum genera noua omnibus fere ſeculis ſuppullulant: & noua item ſingulorum remedia ſingulis prope annis aut hominum induſtria reperiuntur, aut è regionibus longinquis apportantur.

B. Quid ciuitatum leges? M. Eadem certè videtur earum ratio. B. Igitur nec omnes morbos medici, nec ciuitatum reges ex artium ſuarum, quæ ſcripta quidem traduntur præceptis, vel vitare vel ſanare poſſunt.

M. Non poſſe arbitror. B. Quid ſi igitur veſtigemus quibus de rebus leges in ciuitatibus ſanciri poſſint: quæ verò legibus comprehẽdi non poſſint? M. Operæpretium faciemus. B, Permultæ & permagnæ mihi res videntur, quæ nullis legibus contineri queant. Primùm omnia quæ in deliberationem futuri temporis cadunt.

M. Omnia. B. Deinde multa præterita: qualia ſunt ea in quibus veritas coniecturis quæritur, teſtibus confirmatur, aut tormentis exprimitur. M. Scilicet.

B. In his igitur quæſtionibus explicandis, quæ erunt regis partes? M. Nõ lõgo hic opus eſſe video ſermone, cùm reges in ijs quæ in prouiſione futuri tẽporis poſita ſunt, adeo ſibi non arrogẽt ſummam poteſtatem vt vltro prudentiores in conſilium ſibi aduocent.

B. Quid in his quæ coniecturis colliguntur teſtibus conuincuntur qualia ſunt cædis, adulterij, veneficij crimina? M. Iſta cauſidicorum ingenijs excutiuntur, eruuntur ſolertia, eaque fere iudicum ſententijs permitti video. B. Et rectè fortaſſe: nã ſi rex priuatas ſingulorũ ciuium cauſas audire velit, quando ei vacabit de bello, de pace, de ijs negotijs quæ reipub. incolumitatem continent & conſeruant, cogitare? Deniq; quando licebit nihil agere? M. Nec ego rerum omnium cognitionem

ad

ad vnum regem velim deferri; neque, ſi deferatur, vnus omnibus omnium cauſis ſufficere poterit. Itaque placet mihi magnopere conſilium illud non minus ſapiens, quàm neceſſarium quod Moſi Socer dedit, de onere iudicandi in multos partiendo. De quo non dicam pluribus, quando Hiſtoria omnibus eſt nota.

B. Sed & hi iudices, opinor, ex legum præſcripto ius dicent. M. Dicēt profectò. Sed, vt video, pauca ſunt de quibus legibus caueri poſſit, præut illa ſunt, de quibus non poſſit. B. Accedit alia res non minoris difficultatis; quòd nec ea omnia de quibus leges rogantur, præſcriptionibus certis contineri poſſunt. M. Quo pacto? B. Iuris prudentes qui plurimū ſuæ arti tribuunt, quique ſe iuſtitiæ ſacerdotes haberi volunt negotiorum tantam eſſe multitudinem confitentur, vt prope infinita videri poſſit: quotidièq; in ciuitatibus noua flagitia, velut vlcerum genera, prouenire aiunt. Quid hîc aget legum lator, qui leges ad præſentia & præterita accommodat? M. Non multum, niſi diuinus quiſpiam ſit. B. Accedit & alia, nec ea parua, quædam difficultas, quòd in tanta conditionis humanæ incōſtantia nihil vlla fere ars in vniuerſum ſtabile & firmum præcipere poteſt. M. Nihil verius. B. Tutius igitur videtur eſſe, & perito Medico de ſalute ægrotantis, & regi de ſtatu ciuitatis credi: Nam & medicus præter artis preſcriptum, infirmum vel conſentientem, vel interim inuitum ſæpe ſanabit. Et rex nouam, & tamen vtilem legem ciuibus aut perſuaſis, aut etiam inuitis imponere poteſt. M. Non video quid vetet. B. Hæc autem vterq; cúm facit, num tibi videtur præter legem quiſque ſuam facere? M. Mihi quidem ex arte vterque. Nam antè poſuimus non illam, quæ preceptis conſtat artem eſſe, ſed vim animo comprehenſam, qua in materia pertractanda quæ artibus eſt ſubiecta artifex vti ſolet. Illud autem (ſiquidem ex animo loqueris) gaudeo, te veritatis ipſius velut interdicto coactum vt regem vnde vi deiectus erat, eo reſtitueres. B. Mane; nondū omnia audiſti. eſt enim in legum imperio aliud incommodum. Lex enim quaſi pertinax & imperitus quiſpiam officij exactor, nihil rectum putat, niſi quod ipſa iubet. Apud regé verò, infirmitatis & temeritatis eſt excuſatio: & veniæ in errore deprehenſo locus. Lex ſurda, inhumana, inexorabilis eſt. Adoleſcens lubricum ætatis cauſatur, mulier infirmitatem ſexus, alius paupertatem, ebrietatem, amicitiam. Quid ad

hæc lex? I lictor colliga manus caput obnubito, verberato, arbori infœlici ſuſpendito. Non ignoras autẽ quàm ſit periculoſum in tanta hominum fragilitate in ſola innocentia ſpem ſalutis habere collocatum.

M. Rem procul dubio periculi plenam narras.

B. Hæc certè quoties in mentem veniunt, quoſdam non hihil commoueri video, M. Nonnihil, mihi narras. B. Itaque cùm quæ ſupra nobis poſita ſunt diligentius mecum expendo, vereor ne in hac parte medici & regis collatio ſatis commodè introducta videatur. M. Qua in parte? B. Cùm vtrunque à præceptorum ſeruitute liberauimus, & prope liberam curandi poteſtatem dedimus. M. Quid hic te potiſſimum offendit? B. Vbi audieris, tum ipſe iudicabis. Duæ à nobis poſitæ ſunt cauſæ, cur non expediat populis vt reges legibus ſoluerentur; amor videlicet & odium, quæ animos hominum in iudicando tranſuerſos agunt. At in medico timendum non eſt, ne quid per amorem peccet, quippe qui ab ægroto valetudine reſtituta etiam ſperet mercedem. Quod ſi medicum ægrotus precibus, pollicitationibus & pecunia aduerſus caput ſuum ſolicitari intelligat, alium accerſere medicum licebit; aut ſi alterius copia non erit, tutius eſſe reor à libris quantumuis ſurdis remedium, quàm à medico corrupto petere. Quod autem de legum immanitate queſti ſumus, vide an ſatis nobis conſtemus.

M. Quomodo? B. Regem optimum; qualem magis animo quàm oculis videre poſſumus, nullis legibus adſtringendum cenſuimus. M. Nullis. B. Quamobrem? M. Opinor quia iuxta Paulũ ipſe & ſibi, & alijs eſſet lex: vt cuius vita exprimat, quod legibus iubetur. B. Rectè iudicas, &, quod tu magis fortaſſe mireris, aliquot ante Paulum ſeculis hoc ipſum viderat Ariſtoteles naturam ſequutus ducem, quod ideo dico, vt quod antè probatum fuerat, manifeſtius videas, eandem ſcilicet Dei & naturæ vocem eſſe, verùm vt quod inſtituimus agamus, qui leges primi condiderunt, quid eos ſpectaſſe dicemus? M. Aequitatem, opinor; vt antea dictum eſt. B. Ego nunc non id quæro, quem finem ſpectarint, ſed potius quod exemplar ſibi propoſuerint. M. Iſtud etſi fortaſſe intelligo, velim tamẽ explices, vt ſi rectè ſentio, meum iudiciũ confirmes: ſin ſecus, emendes errorem. B. Scis, opinor, quod ſit animi in corpus imperium. M. Scire videor. B. Nec illud etiam ignoras, quæcunque

unque non temerè gerimus eorũ, prius in animis noſtris quandam in ſſe imaginem: eamq; longè perfectiorem operibus, quæ ad illud exemplar ſummi etiam artifices effingunt & velut exprimunt.

M. Equidem hoc mecum ipſe & in dicendo & ſcribendo plerunque experior: ſentioque non minus animo verba, quàm rebus animum deeſſe. Nam neque noſter animus in hoc obſcuro & turbido corporis carcere concluſus rerum omnium ſubtilitatem perſpicere poteſt: neque in animo rerum vtcunque præuiſas imagines ad alios oratione poſſumus ita perferre, vt non multo ſint inferiores illis quas noſter ſibi confirmauit intellectus. B. Leges ergo qui tulerunt, quid ſpectaſſe eos dicemus? M. Prope videor intelligere quid velis: nempe perfecti illius regis imaginem eos in conſilio habuiſſe: & ad eam quàm proximè poterant ſimulachrum quoddam expreſſiſſe non corporis ſed cogitationum: idque pro legibus eſſe voluiſſe quod ille bonum & æquum fuiſſet arbitraturus. B. Rectè intelligis. Hoc enim ipſum dicere volui. Nunc verò velim conſideres qualem illum ab initio regem conſtituerimus. Nonne firmum aduerſus odium, amorem, iram, inuidiam cæteraſque animorum perturbationes? M. Talem certè nos eum finximus: aut hominibus illis priſcis etiam fuiſſe credidimus. B. Leges verò ecquid ad imaginem eius latæ videntur? M. Nihil ſimilius. B. Durus igitur & inexorabilis nihilo minus bonus rex quàm bona lex. M. Aequè durus. Sed cum neutrum mutare queam, aut velle debeam, tamen vtrunque, ſi queam, nonnihil inflectere velim. B. Atqui Deus ne pauperis quidem vult vt in judicio miſereamur, ſed id vnum quod rectum eſt & æquum, nos iubet intueri & ſecundũ id vnum pronunciare. M. Agnoſco ſententiam, & veris vincor. Quando igitur regem ſoluere legibus non licet, quis tandem erit legis lator, quem ei tanquam pædagogum dabimus? B. Quem cenſes potiſſimum huic muneri præficiendum? M. Ego ſi me interrogas, ipſum regem. Nam in reliquis fere artibus ab artificibus præcepta earum tradi videmus: Quibus & ipſi memoriæ confirmandi cauſa velut commentarijs vtantur, & alios ſui commoneant officij. B. Ego contrà nihil intereſſe video, regẽne liberũ & ſolutũ legibus relinquamus an ei tribuamus legũ iubẽdarũ poteſtatẽ. Nemo enim ſe ſponte vinculis induet. Ac neſcio an præſtet ſolutũ relinquere

quàm

quàm circundare vinculis nihil profuturis, quippe quæ vbi volet ex-
at. M. At tu quando legibus potius quàm regibus regni gubernacul
credis, vide quæſo ne huic, quem verbo tenus regem facis, tyrannu
imponas, qui eum

Imperio premat; & vinclis & carcere frenet.

ac tantum non compedibus oneratum in agrum mittat; aut in piſtri
num dedat. B. Bona verba: neminem ego ei dominum impono. Se
populo, qui ei imperium in ſe dedit, licere volo, vt eius imperij mod
ei præſcribat: eoq; iure, quod populus in ſe dederit, vt rex vtatur po
ſtulo, Neq; has leges per vim, vt tu interpretaris, imponi volo. Se
communicato cum rege conſilio, communiter ſtatuendum arbitror
quod ad omnium ſalutem communiter faciat. M. Populo igitur vi
hanc prouinciam tribuere? B. Populo ſanè, niſi tu fortaſſe aliter ſen
tis. M. Nihil minus æquum videtur. B. Quamobrem? M Noſ
illud, bellua multorum capitum. Scis, opinor quanta ſit populi temeri-
tas, quanta inconſtantia. B. Ego nunquam exiſtimaui vniuerſi popu-
li iudicio eam rem permitti deberi: ſed vt prope ad conſuetu-
dinem noſtram ex omnibus ordinibus ſelecti ad regem in conſilium
coirent. Deinde vbi apud eos προβούλευμα factũ eſſet, id ad populi iu-
dicium deferretur. M. Tuum quidem conſilium ſatis intelligo: ſed ni-
hil hac tam diligenti cautione mihi proficere videris. Regem non vis
legibus eſſe liberum. Quamobrem? Quia opinor, intra hominem duo
ſæuiſſima monſtra cupiditas & iracundia perpetuum cum ratione bel-
lum gerunt: expetitæ ſunt leges, quæ licentiam eorum comprimerent
& nimium exultantia ad iuſti imperij reſpectum reuocarent. Quid i-
ſti conſultores è populo dati? Nonne & ipſi eodem illo inteſtino bel-
lo vexantur? Nonne eiſdem quibus rex malis conflictantur? Quanto
igitur plures adiunxeris regi velut aſſeſſores, tanto maior ſtultorum e-
rit numerus: à quo quid expectandum ſit vides. B. At ego longè a-
liud ac tu opinaris expecto. Id autem cur expectem dicam. Primùm
non omnino verum eſt: quod tu putas, nihil ad rem facere multitu-
dinis aduocationem, quorum è numero nemo fortaſſis erit excellen-
ti ſapientia præditus. Non enim ſolum plus vident ac ſapiunt multi,
quàm vnus quilibet eorum ſeorſum, ſed etiam quàm vnus qui quē-
nis eorum ingenio & prudentia præcedat. Nam multitudo ferè me-

litte

ius quàm ſinguli de rebus omnibus iudicat. Singuli enim quaſdam habent virtutum particulas, quæ ſimul collatæ vnam excellẽtem virtutem conficiunt. Quod in medicorum pharmacis, ac in primis in antidoto eo, quod Mithridaticum vocant, perſpicuè cerni poteſt. In eo enim pleræque res per ſe noxiæ vbi confuſæ fuerint, ſalutare aduerſus venena remediũ afferunt. Similiter in hominibus alijs tradita s & cũctatio alijs præceps temeritas obeſt, hæ in multitudine commixtæ temperamentum quoddam & quam in omni genere virtutis quærimus mediocritatem pariunt.

M. Sit quãdo ita vis, penes populũ vt leges ferat, & perferat: ſint reges velut tabulariorũ cuſtodes. At cùm leges inter ſe pugnare videbũtur, aut nõ ſatis diſertè aut perſpicuè cauebũt, nullaſne regis partes eſſe voles: præſertim cùm ſi omnia è ſcripto dijudicare velis, neceſſe ſit multa ſequi abſurda? Et, vt vulgatiſſimo vtar exemplo, ligis illius in ſcholis decantatæ, peregrinus ſi in murum aſcendat, capite luito. Hic quid abſurdius fieri poteſt, quàm ſalutis publicæ autorem qui hoſtes ſubeuntes deiecit, ipſum tanquam hoſtilia auſum ad ſupplicium rapere? B. Nihil. M. Probas igitur vetus illud, Summum ius ſumma iniuria. B. Equidem probo. M. Si quid huius generis in iudicium veniat, miti interprete opus eſt, qui leges ad vtilitatem omnium latas viris bonis & nullo in ſcelere deprehenſis calamitoſas eſſe non patiatur. B. Rectè ſentis. Neque ſi ſatis animaduertiſti, aliud à me in tota hac diſputatione quæſitum eſt, quàm, vt illa Ciceroniana lex ſancta & inuiolabilis eſſet; Populi ſalus ſuprema lex eſto. Igitur ſi quid tale in iudicium venerit, vt non ſit obſcurum quid bonum & æquum ſit; regiæ partes erunt proſpicere, vt lex ad illam quam dixi regulam dirigatur, Sed tu mihi regum nomine plus poſtulare videris, quam qui eorum imperioſiſſimi ſunt, ſibi ſumant. Scis enim ad iudices reijci ſolere hoc genus quæſtionum, cùm aliud lex dicere, aliud legis autor voluiſſe videtur: perinde atque illas quæ de ambiguo iure aut legum inter ſe diſcordia oriuntur. Itaque his de rebus grauiſſimæ ſunt patronorum in foro contentiones, & rhetorum præcepta diligentiſſimè tradita. M. Scio iſta fieri quæ dicis. Sed mihi in hac parte non minor iniuria fieri, videtur legibus quàm regibus. Satius enim puto ex vnius viri boni ſententia ſtatim item finire, quàm ingenioſis homi-

nibus & interdum veteratoribus obſcurandi potius quam interpretandi leges poteſtatem dari. Nam dum non ſolùm de cauſis litigantium, ſed de gloria ingenij inter patronos contenditur, interim lites aluntur, ius, fas æquum, iniquum in diſcrimen vocatur: &, quod Regi negamus, hominibus inferiorum ordinum permittimus, plerunque non tam veri quàm litigandi ſtudioſis.

B. Oblitus mihi videris quidnam inter nos nuper conuenit. M. Quidnam id eſt? B. Regi optimo qualem initio deſcripſimus, adeò libera omnia permittenda, vt ne legibus quidem vllis opus eſſet. At cùm vni è multitudine is honor habetur, qui non multo ſit alijs excellentior, aut etiam quibuſdam inferior, periculoſam eſſe liberam illã & ſolutam legibus licentiam. M. Hoc verò quid ad legum interpretationem? B. Plurimum. Niſi fortè non animaduertis quòd alijs verbis infinitã illã & immoderatã poteſtatẽ, quã antea regi negaueramus, ei reſtituamus: nẽpe, vt pro animi libidine omnia ſurſũ deorſũ verſet.

M. Iſtud ego ſi facio, certè imprudens facio. B. Dicam ergo apertius, vt intelligas. Cùm regi legum interpretationem concedis, hanc tribuis ei licentiam, vt lex non dicat quod lator ſentit, aut quod in commune ſit æquum & bonum; ſed quod in rem ſit interpretis: vtque is ad omnes eam actiones commodi ſui cauſa velut Leſbiam regulam inflectat. Ap. Claudius in decem viratu legem tulerat æquiſſimam, vt in liberali cauſa vindiciæ ſecundum libertatem darentur. Quid apertius dici poterat? At interpretando idem autor legem ſuam fecit inutilem. Vides, opinor, quantam vno verſu des principi licentiam: nempe vt quod volet ille, dicat lex: quod nolit, non dicat. Id ſi ſemel recipiamus, nihil proderit bonas leges condere, quæ principem bonum, ſui officij admoneant, malum circumſcribant. Imò, vt dicam apertius, nullas omnino leges habere præſtaret, quàm liberum latrocinium, atq; etiam honoratum, ſub legis prætextu tolerari. M. Putaſne regum aliquem fore tam impudentem, vt famæ opinioniſque omnium de ſe nullam ſit prorſus rationem habiturus: aut tam ſui ſuorumque oblitum, vt in eorum prauitatem degeneret, quos ipſe ignominia, carceribus, bonorum publicatione, grauiſſimis denique ſupplicijs coercuerit? B. Non credamus iſta fore, niſi iam pridem facta ſint, idque totius orbis maximo malo. M. Vbi tandem hæc facta narras? B.

vbi

Vbi rogas? tanquam non omnes per Europam nationes non modò viderint, ſed etiam ſenſerint, qnantum rebus humanis inuexerit mali non dico immoderata poteſtas, ſed effræna Romani Pontificis licentia. Ea quàm ex modicis & in ſpeciem honeſtis acceperit initijs, quam nihil minus potuerit ab incautis timeri, nemo ignorat. Primum leges erant nobis propoſitæ non modò è penitiſſimis naturæ arcanis erutæ, ſed ab ipſo Deo latæ, à ſpiritu eius per prophetas explicatæ, poſtremò à Dei filio, eodemque Deo, confirmatæ, tot laudatiſſimorum hominum ſcriptis commendatæ, vita expreſſæ ſanguine conſignatæ. Neque alius in tota lege locus aut diligentiùs, commendatiùs, aut explicatiùs traditus, quàm is qui eſt de officio Epiſcoporum. Illis autem legibus cùm nulli ſit fas quicquam adijcere, abrogare, derogare, immutare, vna reſtabat interpretatio. Eam Ro. Epiſcopus cum ſibi arrogaſſet, non modò reliquas oppreſſit Eccleſias, ſed tyrannidem ſæuiſſimam omnium quæ vnquam fuerunt, ſibi vendicauit; nec hominibus tantùm, ſed angelis etiam imperare auſus, Chriſtum planè in ordinem redegit: niſi id non eſt in ordinem redigere, vt quod tu velis, in cælo, in terris, apud inferos ſit ratum: quod Chriſtus iuſſit, ita demum, ſit ratum, ſi tu velis. Nam ſi in rem tuam parum videatur lex facere, ita interpretando poteris deflectere, vt non modò per tuum os, ſed ex animi tui ſẽtẽtia loqui cogatur Chriſtus. Chriſto itaque per os põtificis Romani loquente, Chilperico, Pipinus, Ioanni, Nauarro, Ferdinandus, Arragonius, eſt ſubſtitutus, filius in patrem, ciues in regem arma impia ſumpſerunt. Chriſtus veneno imbutus deinde ipſe veneficus fieri coactus eſt, vt veneno tolleret Henricum Lucemburgium. M. Hæc ego non nunc primùm audio, ſed de iſta legum interpretatione apertiùs audire aueo. B. Vnum tibi proponam exemplum è quo totum hoc genus quantum valeat facilè intelligas. Lex eſt, Oportet Epiſcopum eſſe vnius vxoris virum. Qua lege quid apertius, quid explicatius dici poteſt? Vnam vxorem ille vnam Eccleſiam interpretatur. Quaſi ea lex non libidini ſed auaritiæ Epiſcoporum reprimendæ ſit poſita. Hæc autem explicatio etſi nihil ad rem facit, tamen ſententiam ſanè honeſtam & piam continet niſi eam rurſus idem alio interpretatione vitiaſſet.

Quid ergo hic pontifex comminiſcitur? Variat, inquit, perſonis,

cauſis, locis, temporibus. Quidam ea nobilitate ſunt, vt eorũ faſtui nullus Eccleſiarum numerus poſſit ſufficere. Quædam rurſus adeò pauperculæ ſunt Eccleſiæ, vt ne monacho quidem nuper mendico, nunc mitrato, ſuppetat inde victus, ſi nomen Epiſcopi tueri velit. Inuenta eſt ratio ex illa callida iuris interpretatione, vt vnius Eccleſiæ Epiſcopi dicantur, aliæ eis commendentur, omnes expolientur. Dies me deficiet, ſi fraudes colligere velim, quæ aduerſus vnam legem quotidiè excogitantur. Sed hæc etſi indigna ſint & nomine pontificio & homine Chriſtiano, tyrannis eorum ibi non conſtitit. Ea eſt enim omnium rerum natura, vt vbi ſemel in prœceps ire cœperint, nuſquam antè conſiſtant, quàm ad interitum labantur. Vis illuſtri exemplo tibi hoc commonſtrem? Meminiſtíne cuiuſquam inter Impp. Romani ſãguinis, qui fuerit aut crudelior aut nequior quàm C. Caligula. M. Nullus, quod ſciam, fuit. B. Quod autem nequiſſimũ eius facinorũ putas? Non illa dico, quæ pontifices in caſibus reſeruatis numerant, ſed in reliqua eius vita.

M. Non ſuccurrit. B. Quale tibi illud videtur, quòd equũ nomine incitatum ad cænam inuitauit? quod hordeum aureum appoſuit? quod Conſulem deſignauit? M. Omnino nequiter factum. B. Quid illud, quòd eundem ſibi collegam in ſacerdotio adſciuit? M. Serióne hæc narras? B. Serió certè. Neq; adeo miror tibi hæc videri conficta. Sed noſter ille Iupiter Romanus hæc vt vera poſteris videantur perfecit: Iulium dico tertiũ pontificem, qui mihi videtur certamen de principatu nequitiæ cũ homine nequiſſimo C. Caligula ſibi inſtituiſſe. M. Quid is fecit eius generis?

B. Simiæ ſuæ cuſtodem hominem prope nequiorem beſtia nequiſſima collegam ſibi in Sacerdotio cooptauit. M. Alia legendi fortaſſe cauſa fuit. B. Narrantur & aliæ. Sed ego ſelegi honeſtiſſimam. Igitur cùm tantus non modò Sacerdotij contemptus, ſed etiam humanitatis obliuio ex iſta leges interpretandi licentia ſit nata, vide ne iſtam poteſtatem exiguam putes.

M. At mihi veteres non videntur tam magnum exiſtimaſſe hoc interpretandi munus, quàm tu id videri vis. Quod vel hoc vno argumento intelligi poteſt, quòd Impp. Romani iuriſconſultis id permiſerint. Quæ vna ratio totam iſtam verboſam tuam diſputationem ener-

uit

ſit. Neq; ſolùm id quod de magnitudine iſtius poteſtatis dixiſti refellit, ſed illud quoq; quod tu maximè vitas perſpicuè declarat, quam alijs poteſtatem de iure reſpondendi dederunt, eam ipſis non fuiſſe negatam, ſi id munus exercere voluiſſent, aut per occupationes potuiſſent. B. Quod ad Impp. Romanos attinet, quos nullo neq; iudicio neq; vtilitatis publicæ reſpectu milites ſibi præficiebant, hi ſub hanc regum, quam deſcripſimus, formulam non veniunt: vt qui à genere hominum ſceleſtiſsimo, & fere ſceleſtiſsimus quiſq;, eligebantur, aut ipſi per vim in eum locum irrumpebant. Quòd autem iuriſconſultis poteſtatem reſpondendi de iure dederint, non reprehendo. Et ſi enim ea maxima eſt, vt antè dixi, tutius ijs tamen creditur, quibus tyrannidis inſtrumentum eſſe non poteſt. Deinde pluribus credebatur, quos mutua reuerentia continebat in officio; vt ſi à recto declinaſſent, alterius reſponſo refellerentur. Qui ſi etiam in fraudem conſenſiſſent, ſupererat iudicis auxilium, cui non erat neceſſe pro lege habere quicquid reſponſum à iureconſulto fuiſſet. Supererat & imperator, qui legum violatarum pœnas expetere poterat. Tot vinculis cùm tenerentur aſtricti, pœnamq; grauiorem timerent, quàm expectarent fraudis præmiū; vides, opinor, non adeò magnū ab iſto genere hominū timendū fuiſſe periculum. M. Eſt ne præterea quod de rege dicas? B. Primùm, ſi tibi videtur, paucis colligamus quæ dicta ſunt; ita facilius ſi quid prætermiſſum ſit intelligemus. M. Ita cenſeo faciendum.

B. De origine & cauſa creandorū regum & legum ſatis conuenire videbamur: de Autore legis, non item. Sed viſus es mihi tandem etſi ſubinuitus, tamen vi ipſa veritatis coactus conſenſiſſe. M. Certè non modò poteſtatem legum iubendarum, ſed etiam eas interpretandi, & quidem me patrono ſtrenuè reclamante, regi abſtuliſti. Qua in re vereor ne ſi res palam fiat, aliquādo præuaricationis coarguar: adeò facilè bonam, vt ab initio videbatur, cauſam mihi de manibus extorqueri ſum paſſus B. Bono animo es; nam ſi quis in hac cauſa te præuaricationis inſimulet, ego tibi gratuitū patrocinium polliceor. M. Iſtud fortaſſe breui experiemur.

B. Multa etiam negotiorum genera nobis viſa ſunt quæ nullis legibus comprehendi poſſint. Quorū partem ad iudices ordinarios, partem ad conſilium rege non inuito reiecimus. M. Factum quidem meminì.

mini. Atq; id cùm faciebas, ſciſne quid mihi in mentem veniebat? B. Qui poſſum, ni tu dixeris?

M. Videbatis mihi reges quodammodo ſimiles effingere ſigillis lapideis, quæ plerunq; in capitulis colũnarum ita niti videntur, ac ſi totam ſtructuram ſuſtineant: cùm tamen re vera nihilo plus oneris ferant quam quiuis alius lapis. B. Quid, bone regũ patrone: querens me parum oneris eis imponere, cùm illi dies noctes nihil aliud agunt, quàm vt ſocios oneri ferendo quærant, aut in quos omnino ſe exonerent? Et tu interim indignari videris quòd laborantibus ſubſidium feram. M. Ego quoq; libenter iſtas auxiliares copias recipio, ſed tales velim quæ ſeruiant, non quæ imperent, quæq; viam præmonſtrent, nó quò velint ducant, aut veriùs pertrahant, vel tanquam machinam impellant: nec aliam poteſtatem regi relinquant, niſi vt eis aſſentiat. Itaq; iamdudum expecto, vt, abſoluto de rege ſermone, ad tyrannos, aut quoquam alió diuertas. Regem enim tam anguſtis finibus incluſiſti, vt verear, ne, ſi diutiùs immoremur è maximis opibus ac ſumma dignitate velut in deſertam aliquam inſulam eum releges, vbi omnibus exutus honoribus in egeſtate & miſerijs conſeneſcat. *B*. Tu metuebas, vt præ te fers, præuaricationis crimen. At ego metuo ne regi, qué defendere conaris, calumniando noceas. Primúm ego eum non otioſum eſſe volo, niſi tu architectos otioſos eſſe ſtatuas. Deindè bonis miniſtris & amicis, quos ego non velut cuſtodes adieci, ſed ab ipſo in partem laboris acciri volui, eum ſpolias, eiſq; abactis cohortem nebulonum circũndas, qui metuendum eum ſuis reddant: neq; formidabilem fore putas, niſi magnam nocendi poteſtaté ei relinquamus. Ego amari à ſuis eum volo; nec terrore ciuium, ſed beneuoléntia, ſceptũ eſſe: quæ ſola arma reges inexpugnabiles efficiũt, id, niſi tu repugnes, breui me effecturum ſpero. Nam ex ijs quas tu vocas anguſtias, in lucem eum educam: vnaq; lege tantum ei autoritatis & amplitudinis adijciam, vt eo ſi amplius optet, impudens tibi videri poſſit.

M. Iſtud quidem audire aueo. *B*. Igitur vt quamprimũ cupiditati tuæ ſatisfaciam, rem ipſam aggrediar. Paulo antè confeſſi ſumus nullam legem ita diſertè vlla de re cauere poſſe, vt malitioſa calliditas locum fraudi non inueniat. Id fortaſſe exemplo propoſito facilius intelligetur. Cautum eſt legibus, ne patres Sacerdotia ſua ſpurijs ſuis traderent

ferent . Hîc in re, vt videtur, aperta, fraus tamen inuenta eſt; vt pater alium ſubſtituat; isq́; ſpurio prioris domini idem ſacerdotium tradat. Deinde cùm eſſet diſertè adſcriptum legi, ne quod pater aliquãdo ſacerdotium tenuiſſet, filius vlla ratione teneret: neq; hac cautione quidquam profectũ eſt. Reperta eſt enim aduerſus eam illa coitio inter ſacerdotes, vt vterq; alterius filium ſibi ſubſtitueret. Id quoq; cùm vetitum eſſet, etiam nouo genere fraudis lex eluſa eſt. Aduerſus patrem litigator ſupponitur, qui fingat ſibi in id ſacerdotium ius eſſe. Dum pater cum ſuppoſita ſycophanta vmbratili pugna velitatur, filius a pontifice Romano ſacerdotium petit, ſi neutri litigantium in illud ſit ius: vtrunq; litigatorem volentem ac cedentem vltro vincit, & paterno ſacerdotio per paternam præuaricationem potitur filius. Vides in vna lege quot fraudum genera ſunt inuenta.

M. Video. *B.* Nonne tibi legum latores hîc prorſus idem facere videntur quod medici, qui cùm eruptiones pituitæ aut alterius humoris noxij, adhibito emplaſtro compeſcere nituntur, humor vno inhibitus loco pluribus ſimul exitum quærit; ac velut hydra quædam vno reciſo capite multa renaſcentia profert? M. Nihil ſimilius.

B. Quod medico fuerat initio faciendum, vt totum ſemel corpus noxijs humoribus leuaret, nonne idem hoc loco ciuilis medicus facere debet, vt ciuitatem vniuerſam leuet malis moribus? M. Iſtam etſi difficilem, tamen veram eſſe reor curandi rationem. *B.* Et hoc ſi obtineri queat, paucis arbitror opus eſſe legibus. M. Ita prorſum res habet. *B.* Hanc medicinam qui adhibere poterit, nonne tibi videtur ſolus plus in publicum collaturus, quàm omnes omnium ordinum cõuentus ad legum rogationem coacti? M. Longè plus procul dubio. Sed vt Comici verbis vtar, quis erit hîc tam potens cum tanto munere? *B.* Quid ſi has partes regi mandemus? M. Lepidè profectò; quæ prona erant & facilia, ea populo vniuerſo commiſiſti: ſi quid arduũ eſt & aſperũ, id regi etiam ſoli mandabis, tanquam non ſatis habeas eum vinculis conſtrictum tot clauſtris circundare, ni onus grauiſſimũ ſub quo etiam ſubcũbat imponas. *B.* Non eſt ita, ſed rem ab eo facilem non contendimus, ſed vt exorari ſe ſinat oramus.

M. Quid id tandem eſt? *B.* Vt quales partes erga liberos eſſe de-

bere cenſeat, talem ſe erga ciues (quos liberorum loco habere debet) in omni vita ſe præſtet.

M. Quid iſtud ad rem? *B.* Hæc profectò vna, certè ſumma, aduerſus mores corruptos eſt medicina. Ac ne meum putes hoc commentum eſſe, audi Claudianum.

Tu ciuem patremque geras, Tu conſule cunctis,
Nec tibi: nec tua te moueant, ſed publica vota.
In commune iubes ſi quid, cenſeſque tenendum,
Primus iuſſa ſubi. Tunc obſeruantior æqui
Fit populus, nec ferre negat, cum viderit ipſum
Autorem parere ſibi: Componitur orbis
Regis ad exemplum. Nec ſic inflectere ſenſus
Humanos edicta valent, vt vita regentis.
Mobile mutatur ſemper cum principe vulgus.

Noli exiſtimare poëtam ſummo ingenio & doctrina præditum fruſtra credere tantam in hac re vim eſſe poſitam, eſt enim vulgus ad eorum imitationem adeò compoſitum, in quibus aliqua probitatis imago elucet, adeò mores eorum exprimere conatur, vt quorum admiratur virtutem, eorundem etiam quædam vitia in ſermone, veſtitu, inceſſu reddere conetur. In regum verò cultu, moribus, oratione aſſimulanda ſe exercent non ſolũ imitandi ſtudio, ſed etiam vt per adulationẽ in potentiorum animos ſeſe inſinuent & rem, honores, potentiam, his artibus aucupentur, quippe qui natura comparatũ ſciant, vt non modò nos, noſtraq́; amemus, ſed ſimilitudinem noſtri licet vitioſam in alijs amplectamur. Hoc autem quod non improbè & ſuperbè flagitamus. ſed precario impetrare conamur, maiorem longè vim habet, quàm legum minæ, quàm ſuppliciorum oſtentatio, quàm militum copiæ. Hoc populum ſine vi reducit ad modeſtiam, regi ciuium beneuolentiam conciliat publicè tranquillitatem, priuatim ſingulorum opes auget & tuetur. Cogitet igitur aſſiduè rex ſe in orbis theatro poſitũ, omnibuſq́; ad ſpectaculum propoſitum. Nullum dictum aut factum ſuum latere poſſe.

nec poſſe dare regalibus vnquam
Secretum vitijs. Nam lux altiſſima fati
Occultum nil eſſe ſinit: latebráſque per omnes

Intrat

Intrat, & abſtruſos explorat fama receſſus.

Quanta igitur principibus in vtranq; partem adhibenda eſt cautio? cùm neq; vitia, neq; virtutes eorum latere queant? neq; ſine magna rerum mutatione vulgari? Quod ſi quis adhuc dubitat, quantum in vita principis momentum ſit ad emendationem diſciplinæ publicæ, is ponat ante oculos Romæ naſcentis primordia. Populus ille rudis bonarum artium, è paſtoribus & conuenis, nequid dicam durius, collectus, ipſe natura ferox, regem nactus ferocisſimum, cùm velut caſtra poſuiſſet, ad vicinarum gentiũ pacẽ ſollicitandam, & arma laceſſenda, quantum putas vicinorum odium, quantum pauorem fuiſſe? Idem ille populus cùm regem pium & iuſtum ſibi præfeciſſet, ita repentè mutatus eſt, vt eum cultui deorum & iuſtitiæ deditum, propè nefas violare vicinis ſit viſum, ijs, inquam, vicinis quorum agros antea vaſtauerat, vrbes incenderat, liberos & propinquos in ſeruitutem abduxerat. Quòd ſi in illa morum immanitate & temporum incultu tantum, Numa Pompilius è gente inimica paulo antè rex accitus potuit: quid expectabimus, aut potius quid nõ expectabimus ab eis principibus qui propinquitatibus & clientelis & vetuſtis opibus ſubnixi, imperium accipiunt? qui in eam ſpem nati & educati ſunt? Quantum autem eorum animos ad virtutem accendere debet, quòd non vnius diei laudem, vt hiſtriones fabula bene acta ſperent: ſed ætatis ſuæ beneuolentiam & admirationem, & perpetuam ad poſteros celebritatẽ, & honores diuinis proximos ſibi paratos eſſe intelligant? Eius honoris vtinam quam animo concepi, verbis imaginem exprimere poſſem. Sed vt aliqua ex parte primis lineamentis informatam tibi eam proponam, cogita tecũ ſerpentem illũ æneũ in Arabia deſerta à Moſe erectum, ſolo aſpectu vulnera ab alijs ſerpentibus facta ſanantem. Cogita è multitudine nnmeroſa alios à ſerpentibus ictos, & ad remediũ præſens concurrentes, alios rei nouæ miraculo attonitos, omnes immenſam & incredibilem Dei beneficentiam omni laudis genere celebrantes: cùm videant lethiferi vulneris dolores non medicamentis cum cruciatu ægri, labore medici, & amicorum aſſidua ſollicitudine tolli, non longinquitate temporis, ſed vno momento ad ſanitatem reduci. Iam confer mihi cum ſerpente illo regem: ſed ita confer, vt & regem bonum in maximis Dei beneficijs numeres: qui ſolus ſine tua

impenſa, ſine ſuo labore omnes regni moleſtias leuet, perturbationes ſedet, & vetuſta etiam animorum vlcera ad cicatricem breui perducat; nec ijs modò ſit ſalutaris qui eum cominus intuentur; ſed qui tam longè abſint, vt nec eius videndi ſpem vllam habeant, cuius in imagine animis oblata tanta ſit vis, vt id facilè perficiat quod nec iuris peritorum prudentia, nec Philoſophorum ſcientia, nec tot ſeculorum in artibus colligendis experientia præſtare vnquam potuerit. Qui verò honor, quæ dignitas, quæ amplitudo aut maieſtas maior in homine vlla dici aut excogitari poteſt, quàm vt ſermone, congreſſu, aſpectu, fama, tacita denique ſpecie animis oblata, luxu diffluentes ad modeſtiam, violentos ad æquitatem, furioſos ad ſanitatem reducat? potéſne, ſi velis, maius hoc à Deo rebus humanis propitio beneficium poſtulare? Hæc eſt vera, niſi fallor, imago regis; non illa circumſepti armis, ſemper metuentis, aut metum facientis; ex odio in populum ſuo, populi in ſe odium metientis. Hanc imaginem quam poſuimus, expreſſit pulcherrimis coloribus Seneca in Thieſte, quod carmen, cùm ſit elegantiſſimum, tibi notum eſſe non ambigo. Ecquid tibi nunc humiliter & cótemptim de rege ſentire videor? & eum (quod nuper dicebas) oneratum compedibus in legum ergaſtulum compingere? An non potius in lucem & hominum cœtus, & publicum humani generis theatrum eum produco? Non ſuperbo ſpiculatorum & μαχαιροφόρων cœtu, ſericatiſque nebulonibus ſtipatum; ſed ſua tutum innocentia; nec armorum terrore, ſed populi amore munitum: nec modò liberum & erectum, ſed honoratum, ſed venerabilem, ſacroſanctum, & auguſtum, cum bonis ominibus & fauſtis acclamationibus prodeuntem; & quocunque progrediatur, omnium ora, oculos, & animos in ſe conuertentem. Quæ ouatio, quis triumphus cum hac pompa quotidiana cóparari poteſt? Aut ſi Deus humana ſpecie delaberetur in terras, quis ab hominibus maior honos ei haberi poſſet, quàm qui vero regi, hoc eſt viuo Dei ſimulachro, exhiberetur? hoc enim maiorem honorem nec amor largiri, nec metus exprimere, nec adulatio poſſet comminiſci. Hæc tibi regis imago ecquid videtur? M. Splendida ſanè, & adeò magnifica, vt nihil dici aut excogitari magnificentius poſſe videatur. Sed in his temporũ noſtrorũ corruptis moribus difficile eſt vt hæc ani-

animi mag

magnitudo exiſtat, niſi ad honeſtam indolem & naturæ bonitatem diligentia educationis accedat. Animus enim ab adoleſcentia bonis inſtitutis & artibus informatus, vbi & ætate & vſu rerum confirmatus, ad veram gloriam virtute nititur, fruſtra voluptatum tentatur illecebris, & rerum aduerſarum labefactatur impreſſionibus, Ita enim.

Doctrina vim promouet inſitam,
Rectique cultus pectora roborant:

Vt in ipſis voluptatum auocamentis virtutis exercēdæ occaſionē inueniat, & quæ infirmiores terrere ſolent difficultates, in ijs materiam laudis ſibi oblatam virtus exiſtimet. Itaque cùm ad omnes vitæ partes tantum ſit in liberali educatione momentum, quanta cura & ſolicitudine proſpiciendum eſt, vt tenelli regum animi rectè à primis initijs vſque imbuantur. Nam cùm multa bonorum regum in ſuos ciues ſunt benificia, multæ contra calamitates à malis principibus proficiſcuntur, tum nihil in omnem partem maiorem mihi vim habere videtur, quam & regum ipſorum, & aliorum qui ſummum imperium vna adminiſtrant ſtudia & mores. Quod enim à ſingulis bene vel ſecus fit plerunque multitudiuem latet aut propter hominum obſcuritatem exemplum ad pacos pertinet. At eorum qui reipub. gubernacula tractant, dicta factaque omnia velut in votiua tabella vt inquit Horatius, conſcripta latere non poſſunt, ſed omnibus ad imitationem ſunt propoſita, Neque enim ſtudio placendi modò, ſed vtilitatis blandiſſimis inuitamentis animos omnium ad ſe conuertunt. Ac perinde vt regum ingenia impelluntur, diſciplinam publicam ſecum circumagunt. Sed illud metuo ne reges noſtri ſe exorari patiantur, vt hæc præſtent, quæ modò abs te poſita ſunt. Adeò enim voluptatum illecebris fracti ſunt & falſa ſpecie honoris decepti, vt idem propemodum eos facere exiſtimem, quod Troianis qui cum Paride nauigarūt, quidam poëtarum eueniſſe narrant. Vera enim Helena in Aegypto apud Prothea hominem ſanctum ac planè diuinum relicta, de ſimulachro eius per annos decem ita pertinacitur contenderunt, vt idem finis belli pernicioſiſſimi, & regni illorum temporum opulentiſſimi fuerit. Tyranni enim impotentes falſam iſtam regni ſpeciem amplexi, cùm per fas nefaſque eam ſemel adepti fuerint, nec ſine ſcelere eam tenere, nec ſine pernicie amittere poſſunt, Quod ſi quis eos admoneat, veram Helenam de

qua ſe dimicare putant, alicubi abſconditam cælari, pro inſano eum haberent. B. Gaudeo equidem te, ſi non illam verè Iouis filiam videris, ſaltem ex hoc qualicunque ſimulachro eius pulchritudinem aliqua ex parte intelligere. Quod ſi iſti ſalſæ illius Helenæ magno eum ſuo malo amatores veræ huius perfectam imaginem à Protogene aliquo vel Apelle depictam ſuis coloribus viderent, non dubito quin eam & admirarentur & deperirent: ac niſi continuò illam alteram res ſuas habere iuberent, in illas grauiſſimas inciderent pœnas, quas in Satyris Perſius imprecatur tyrannis.

Summe parens diuum, ſæuos punire Tyrannos
Haud alia ratione velis, cum dira libido
Mouerit ingenium feruenti tincta veneno,
Virtutem vt videant, intabeſcantque relicta.

Atque adeò quando in tyrannorum mentionem incidimus, viſne vt hinc rectà ad eos progrediamur?

M. Niſi quid præuertendum putas. B. Minimi autem, arbitror, aberrabimus ſi eiſdem veſtigijs quibus in rege quærédo inſtitimus, ad tyrannum reperiendum ire pergamus. M. Ita cenſeo. Nam eo pacto quod ſit inter eos diſcrimen facillimè intelligemus, ſi ex aduerſo compoſiti inſpectentur. B. Ac primùm, vt à tyranni nomine incipiamus, id cuius linguæ ſit, incertum arbitror.

Itaque ſuperuacuum nobis puto Græcum aut Latinum ἔτυμον in eo quærere. Quid vero veteres appellarunt tyrannidem, non opinor obſcurum cuiquam qui paulo diligétiùs in ſtudijs humanioribus ſit verſatus. Tyranni enim & Græcis & Latinis vocabantur, penes quos erat libera omnium rerum poteſtas, nullis legum vinculis aſtricta, aut iudicum cognitionibus obnoxia. Itaque in vtraque, vt ſcis, lingua non modò heroes & hominum præſtantiſſimi, ſed & deorum maximi, atq; adeò Iupiter ipſe tyrannus vocatur: idque ab eis qui de dijs honorificè & ſentiunt & loquuntur. M. Iſtud quidem non ignoro: eoque magis miror vnde factum ſit vt id nomen tot iam ſeculis odioſum atque etiam inter grauiſſima conuicia habeatur. B. Id certe in hoc vocabulo eueniſſe videtur, quod in pleriſque alijs contigit. Verborum enim per ſe naturam ſi conſideres, noxia caret. Et quamuis alia leuius, alia aſperius ad audientium aures accidunt, tamé nihil omnino ex ſeſe

habent

abent cur animos ad iram, odium, aut hilaritatem excitent, aut lioqui voluptatem aut moleſtiam creent. Si quid autem tale nobis acidat, id non a verbo, ſed à conſuetudine hominum & imagine ab udientibus concepta euenire ſolet. Igitur quod verbum apud alios oneſtum eſt, apud alios ſine honoris præfatione audiri non poteſt. M. Memini quiddam ſimile in Neronibus & Iudis factum. Quorum lterum apud Romanos, alterum apud Iudæos nomen in ſummis viis ampliſſimum atque honoratiſſimum exiſtimabatur. Poſtea verò nulla ipſorum nominum, ſed duorum hominum culpa factum eſt, vt ne ſceleratiſſimi quidem hæc nomina ſuis liberis dari velint: adeò inter infamia delituerunt. B. Idem quoque in tyranno eueniſſe perſpicuum eſt. Primos enim magiſtratus, qui ita appellabantur, viros bonos fuiſſe credibile eſt, vel hinc, quòd nomen id aliquando tam fuerit honorificum, vt ad deos etiam transferretur. Poſteri ſuis ſceleribus ita reddiderunt infame, vt omnes tanquam contagioſum, & peſtilens id fugerent; leuiuſque putarent conuicium, carnificem quàm tyrannum appellari. M. Idem fortaſſe hîc euenit, quod regibus Romæ poſt Tarquinios exactos: quod in dictatoris nomine poſt. M Antonium, & P. Dolabellam Coſſ. B. Rem tenes. Contrà verò humilia & plebeia nomina, virtute hominum quibus ea contigerunt, facta ſunt illuſtria. Vt apud Romanos Camillus, Metellus, Scrofa: apud Germanos, Henricus, Genſericus, Carolus Id adeo magis intelliges, ſi animaduertas nomine tyranni ſublato rem tamen atque hoc imperij genus apud multas nationes illuſtres in honore priſtino permanſiſſe: vt apud Græcos Aeſymnetas, apud Romanos Dictatores. Vtrique enim tyranni legitimi erant: ſed tyranni quidem, qui legibus potentiores erant; Legitimi autem, qui populi conſenſu electi.

M. Quid ego audio? legitimos etiam eſſe tyrannos? Ego longè aliud certè à te expectabam. Nunc verò confundere videris omnium regum & tyrannorum diſcrimina. B. Reges profectò & tyranni apud veteres idem planè fuiſſe videntur, ſed diuerſis opinor temporibus. Tyrannorum enim nomen, opinor, antiquius fuit. Deinde vbi eius nominis eſt pertæſum, ſucceſſerunt in eorum locum reges, nomine blandiore & mitiore imperio. His quoque degenerantibus, legum adhibita eſt moderatio quæ fines imperij infinitis eorum cupiditatibus

ſtatueret

ſtatueret. Hominibus verò pro ratione temporum, & moribus hominum noua remedia expetentibus, & veterum imperiorum eos pertæſum eſt & noua quæſita. Nobis verò de duobus generibus principatuum in præſentia inſtitutus eſt ſermo, de eo in quo legum quâm regum fortiora ſunt imperia; deque peſſimo tyrannidos genere in quo omnia regno ſunt contraria eaque inter ſe comparanda ſuſepimus. M. Ita eſt; ac vehementer expecto vt iſthuc venias. *B*. Igitur initio inter nos conuenerat, regem ſocietati humanæ tuendæ fuiſſe creatum. Officium vero eius eſſe ſtatuimus, vt ex legum præſcripto ius ſuum vnicuique redderet.

M. Memini. *B*. Primùm igitur qui eum magiſtratum non populi voluntate accipit, ſed vi inuadit, vel fraude intercipit, quo eum nomine appellabimus? M. Tyrannum, opinor. *B*. Sunt & alia multa diſcrimina, quæ quia ex Ariſtotele facilè quiuis colliget, ideò breuiter ea percurram. Regium enim imperium ſecundum naturam eſt: tyrannicum contra. Rex volentibus, tyrannus inuitis imperat. Regnum, liberi inter liberos eſt principatus; tyrannis, domini in ſeruos. Regi ciues excubant ad ſalutem eius tuendam, tyranno peregrini ad ciues opprimendos. Alter enim ciuibus, alter ſibi gerit imperiũ. M. Quid eos qui per vim & citra populi conſenſum ſummũ imperium ſunt adepti, ita tamen multos annos ciuitatibus ſuis præfuerunt, vt eorum adminiſtrationis populum non pænîtuerit? Quantulum enim eſt quod Hierone Syracuſano potuit: aut in Coſmo Medice Florentino poteſt ad iuſti regis functionen præter legitima ſuffragia deſiderari? *B*. Iſtos quidem è tyrannorum numero eximere non poſſumus. Præclarè enim ab hiſtorico egregio dictum eſt, vi quidem regere patriam aut parentes quamquam & poſſis, & delicta corrigas, tamen importunum eſt Deinde iſti mihi perinde facere videntur ac latrones, qui malè parta commodè diuidendo, ex iniuria, iuſtitiæ, & è rapina liberalitatis laudem quærunt; neque tamen quod petunt aſſequuntur, Nam vnius maleficij odio omnem illam oſtentatæ beneficentiæ gratiam amittunt, eoque minus ciuilis animi ciuibus fidem faciunt, quòd non eorum commodis, ſed dominatui ſuo id præſtant, vt videlicet ſecurius ſuis voluptatibus fruantur, & poſteris odio populi paulũ lenito imperium ſtabiliant. Id autem vbi perfecerint ad mores veros rede-

redeunt. Fructus enim qui ſit ſequuturus, è ſemente facilè poteſt intelligi. Ad ſuum enim vnius nutum omnia reuocare & omnium vim legum in ſe transferre eandem vim habet, acſi omnes leges abroges. Sed hoc tyrannorum genus fortaſſe tolerandum fuerit, ſi abſque publica pernicie tolli non poſſit; velut quoſdam corporis morbos potius perferimus, quàm vitam in ancipitem dubiæ curationis aleam conijciamus. At qui palàm non patriæ ſed ſibi gerunt imperium, neque publicæ vtilitatis, ſed ſuæ voluptatis rationem habent, qui ſtabilamentum ſuæ autoritatis in ciuium infirmitate collocant, quiq; regnum procurationem a Deo creditam, ſed potius prædam ſibi oblatam credunt, hi non ciuili nobiſcum aut aliquo humanitatis vinculo iuncti ſunt, ſed Dei & hominum hoſtes maximi omnium capitales iudicari debent. Omnes enim regum actiones non ſuas opes priuatim ſed publicè ciuium incolumitatem ſpectare debent; quantóq; ſupra cæterorum hominum faſtigium reges ſunt euecti, tanto magis imitari cæleſtia corpora debent quæ nullis officijs noſtris conciliata, vim ſui caloris & luminis vitalem & beneficam rebus humanis infundunt. Huius munificentiæ vel tituli ipſi, quibus reges honeſtauimus (ſi meminiſti) admonere poterant. M Videor meminiſſe, nempe vt paterna vterentur indulgentia erga ciues liberorum loco ſibi commiſſos: in vtilitate procuranda paſtoris diligentia: in ſalute tuenda duces, virtutum excellentia prætores: quæ ex vſu eſſent iubendo, imperatores ſeſe præſtarent. B. Patérne igitur is dici poteſt qui ciues habet pro ſeruis? aut paſtor, qui gregem non paſcit, ſed deglubit? aut gubernator, qui iacturam bonorum ſemper facere ſtudeat? quique (quod dicitur) nauem perforet, in qua ipſe nauiget? M. Nequaquam. B, Quid, qui non quæ in rem populi ſunt imperat, ſed, ſibi ſtudeat vni? qui non de virtute certet cum bonis, ſed vitijs flagitioſſimum quemq; ſuperare contendat? ſuos in manifeſtas inſidias cucat? M. Profectò nec mihi dux, nec imperator, nec prætor habebitur. B. Si quem ergo conſpexeris qui regium nomen vſurpet, nec vllo virtutis, Genere quemuis è multitudine precellat, multis etiam ſit inferior, qui ciues non amore patrio proſequatur, ſed ſuperba dominatione premat, qui gregem ſibi commiſſum exiſtimet non ad cuſtodiam ſed ad quæſtum: hunc tu regem verè putabis, etiam, ſi magno ſatellitum numero ſtipatus incedat, magnificoque

que corporis cultu ſe oſtentet, ſupplicia repræſentet, præmijs, ludis pompis inſanis etiam ſubſtructionibus, quæq; alia magnifica eſſe creduntur vulgus conciliet, eiuſque applauſum captet? Hunc tu, inquam regem exiſtimabis? M. Non ſi mihi conſentire velim, ſed omnis humanæ ſocietatis expertem. B. Quibus tu finibus humanam hanc ſocietatem circumſcribis? Eiſdem illis, quibus tu ſuperiore ſermone viſus es eam velle concludi: iuris videlicet ſeptis. Quæ qui tranſiliunt, latrones, fures, mœchi, eos video puniri publicè: eamque cauſam pœnæ iuſtam haberi, quòd ſocietatis humanæ limites ſint tranſgreſſi, B. Quid, qui ſepta illa nunquã ingredi voluere? M. Deo & hominibus habendos inimicos: eoſq́, in Luporũ, aliúe noxiorũ anamaliũ genere potius quàm hominum habendos puto. Quæ qui alit, & ſibi perniciem alit, & alijs: qui occidit, non ſibi modò ſed publicè vniuerſis prodeſt. Quod ſi mihi legem ferre liceret, iuberem (quod Romani in monſtris procurandis facere ſolebant,) id genus hominum in ſolas terras deportari, aut in alto procul à conſpectu terræ demergi, ne contagio etiam mortuorũ hominibus officeret: interfectoribus autem præmia decerni non ab vniuerſo tantũ populo ſed à ſingulis: quemadmodum vulgo fieri ſolet ijs qui lupos aut vrſos occiderunt, aut catulos eorum deprehenderunt. Neq; enim ſi quod huiuſce modi monſtrum naſceretur, etiam ſi vocem humanam funderet, faciémq; hominis, cæterarúmq; partium ſimilitudines haberet, mihi cum eo ſocietatem eſſe crederem. Aut ſi quis hominem exuens in talem immanitatem degeneraret, nolletq́; cum cæteris hominibus niſi in eorum perniciem conuenire, hominem appellandum cenſeo. nihilo certè magis quàm Satyros, ſimias, aut vrſos: quamlibet vultu, geſtu, & ſermone hominem mentiretur. B. Iam, ni fallor, intelligis qualem regem, qualem item tyrannum ſapientiſſimi veterum eſſe ſtatuerunt. Viſne igitur quod in rege informando fecimus, tyranni quoq; tibi qualecunq; ſpecimen proponamus?

M. Imò, niſi moleſtũ eſt tibi, vehementer id cupio. B. Non, oblitus es, opinor, quæ apud poëtas de furijs, apud noſtros de cacodæmonum natura dicũtur: eſſe videlicet ſpiritus humani generis hoſtes, qui cùm ipſi in perpetuis cruciatibus verſentur, hominum tamen tormẽtis gaudeant. Hæc profectò vera eſt tyrannidis imago. Sed quia

cogita-

cogitatione modò & ſine miniſterio ſenſus hæc imago cerni poteſt, aliam tibi proponam, quæ non modò animũ ſed ſenſus etiam feriat, & velut in oculos incurrat. Finge te nauem in mari procellis vexatã videre, littora omnia circumcirca non modò importuoſa ſed hoſtium infeſtiſsimorũ plena; eius verò nauis dominum mutuo cũ vectoribus odio certantem, nec vllam tamen aliam, quàm in nautarũ fide ſpẽ ſalutis habentem; nec hanc quidem certam, vt qui non ignoret ſe maximè barbaro generi hominum & ab omni humanitate alieno vitam ſuam credere: quos pecunia ſola conciliatos retineat, quiq; lucro maiore obiecto aduerſus eum ipſum conduci poſſint, Talis profectò eſt vita illa, quam velut beatam tyranni amplectuntur. Foris hoſtes, domi ciues metuũt, nec ciues modò, ſed domeſticos, propinquos, fratres, coniuges, liberos, parentes. Itaq; cum vicinis externum, cũ ciuibus ciuile, cũ ſuis domeſticũ bellum ſemper aut gerunt, aut metuũt, nec vſquam auxilia ſperant, præter mercede conducta. neq; bonos conducere audent, neq; malis fidere poſſunt, Quid iſtis tandem in vita iucundum eſſe poteſt?

Dionyſius filias, virgines adultas cùm nouaculam admittere ad guttur timeret, à barbæ radendæ miniſterio remouit. à Timoleonte frater, ab vxore Alexander Pheræus: à patre Sp. Caſſius eſt interẽptus. Qui hæc ante oculos exempla propoſita ſemper habet, quam tu eum carnificinam in pectore circũferre credis? Cùm cogitet ſeſe uniuerſo mortalium generi tanquam ſignum in quod iaculentur propoſitum: neq; ſolùm vigilans his conſcientiæ tormentis crucietur, ſed terrificis etiam viuorum & mortuorũ ſimulachris è ſomno excitetur, & furiarum facibus agitetur. Tempus enim, quod omnibus animantibus ad quietem, hominibus etiam ad curarum laxamentum natura tribuit, illi in horrores & ſupplicia conuertitur. M. Non inſcitè ſanè iſta à te ſunt explicata, ac neſcio an etiam verè. Sed tamẽ, niſi fallor, ad noſtrum inſtitutum non adeò multum faciunt.

Nam quibus in manu eſt eligere quos velint reges, penes eoſdem eſt, electos quibus velint conſtringere legibus. Nobis verò ſcis reges non eligi, ſed naſci: quibus ego ſemper hæreditarium non minus quàm ipſum regnum exiſtimaui, vt voluntas eorum pro legibus eſſet. Neq; temerè in hanc opinionem ſum inductus, ſed magnis Autoribus,

F cum

cũ quibus errare (ſi modò in errore ſum) non me pudeat. Nam,v
alios omittam , iureconſulti affirmant, lege regiaq; de imperio eo
eſt lata, omnem populi poteſtatem ita in eos tranſmiſſam, vt eoru
placita pro legibus haberi debeant. Ex hac nimirũ lege natæ ſunt ill
imperatoris cuiuſdam minæ, ſe iureconſultis omnibus omnem ſuam
qua tantopore glorientur, ſcientiam vno edicto ablaturũ. B. Ben
abs te factum eſt, quòd cùm rei maximæ peſſimũ citares auctorem
nomen eius ſupprimendum duxeris. Is enim fuit C. Caligula qui eti
toti po. Rom. vnam ceruicem optabat. In illo autem imperatore nih
hominis, ne dicam regis, præter formam fuit. Itaq; quanta illi debea
tur autoritas non ignoras. Quod autem ad legẽ regiam attinet, quali
illa fuerit, quando, à quo, quibus verbis lata, nec ipſi iuriſperiti expe
diunt. Regibus enim Romanis nunquam ea poteſtas fuit : quippe
quibus prouocatio ad populum erat. Rogationem verò, qua L. Flac
cus libertatẽ Po. Rom. oppreſſa, per aliarum legum ſilentium ſtabiliui
L. Syllæ tyrannidem, nemo vnquam pro lege habuit. Eius autem
Rogationis ea vis erat, vt quæcunq; L. Sylla feciſſet, ea rata eſſent.
Quod ius nullus vnquam populus libertam excors fuit vt volen
in ſe permitteret. Aut ſi quis fuit, dignus profectò fuit qui perpetuò
ſeruiret tyrannis, ſtultitiæq; ſuæ pœnas lueret. Sed ſi qua talis fuit le
exemplũ nobis ad cautionem non ad imitationem propoſitum exiſti
memus.

M. Rectè profectò mones. Sed iſta admonitio tua ad eos pertine
quibus in manu eſt, quales ſibi reges creent. Ad nos vero nihil omnin
pertinet, qui non ſuffragijs optimos eligimus, ſed fortè oblatos acci
pimus. Illud etiam iureconſulti nos propriè videtur reſpicere , q
maioribus regum noſtrorũ id ius in nos poſteroſq; noſtros dedimus
vt ipſi poſteriq; eorũ imperium in nos perpetuò tenerent. Illos vti
(maiores dico noſtros) vellem admonuiſſes , quibus integrũ era
quos vellent ſibi reges adſciſcere. Nunc verò ſerũ iſtud tuum conſil
ium eò valet, non vt quæ in poteſtate noſtra non ſunt ea corrigamus
ſed vt maiorum ſtultitiam deploremus, & noſtræ conditionis miſeri
am agnoſcamus. Quid enim reliqui eſſe poteſt in ſeruitutẽ deditis
niſi vt alienæ ſtultitiæ pœnas luamus? &, vt leuiores fiant, eas pat
entia leniamus : nec importunè tumultuando iras eorũ prouocem

quo

quorũ nec imperium reijcere, nec poteſtatem imminuere, nec vim & impotentiam effugere poſſumus: Lex autem illa regia cui tu tantopere es inimicus, non eſt in tyrannorũ gratiam, vt tu videri vis, conficta: quippe quæ à Iuſtiniano principe iuſtiſſimo ſit comprobata: apud quem adulatio tam aperta locũ non fuiſſet habitura, nam in principe ſtolido valet illud:

Falſus honor iuuat, & mendax infamia terret.
Quem, niſi mendoſum & mendacem.

B. Fuit quidem Iuſtinianus, vt prædicant hiſtoriæ, vir magnus: etſi quidam in Beliſſariũ fuiſſe crudeliter ingratum narrent. Sed fuerit ille qualem tu eum fuiſſe exiſtimas, meminiſſe tamen potes ab illius ætatis ferè æqualibus traditum Tribonianum præcipuũ inter illarum legum latores hominem fuiſſe longè nequiſſimum: & qui facilè potuiſſet adduci vt principi quoque peſſimo gratificaretur. Sed nec boni principes ab hoc adulationis genere abhorrent. Nam,

Et qui nolunt occidere quenquam, Poſſe volunt. &c.
Et nihil eſt quod credere de ſe
Non audet, cum laudatur dijs æqua poteſtas.

Sed redeamus ad noſtros principes, ad quos tu ais hæreditate non ſuffragijs regnum peruenire, de noſtris autem ſolis loquor. Nam ſi ad exteros digrediar, vereor ne longior quam inſtitueramus fiat oratio.

M. Ita facias cenſeo. Res enim externæ non magnopere ad præſentem diſputationem pertinent. *B.* Igitur, vt à primis ordiar initijs, illud ſatis cõuenit, principes nobis ob virtutis opinionem delectos qui cæteris imperarent.

M. Ita tradunt rerum noſtrarum ſcriptores. B. Nec minus illud conſtat, multos qui crudeliter & flagitioſe eum magiſtratum geſſerũt à ciuibus in ius vocatos: quoſdam perpetuis carceribus damnatos: alios partim exilio, partim morte multatos: quorũ cùm vel filij vel propinqui in eorum locum aſſumerentur, nulla vnquam queſtio aduerſus interfectores decreta fuit. At qui bonos violaſſent reges, nuſquam gentium in eos ſeuerius vindicatum eſt. Et quia longũ eſſet ſingulos perſenſere, è poſtremis quorum recentior eſt memoria, paucos proferam.

Iacobi primi cædẽ cũ puerũ ſex annorũ hæredẽ reliquiſſet, adeò graui

nobilitas puniuit, vt homines clariſſimis familijs natos, diuitijs & clientelis primarios nouo & exquiſito genere ſupplicij extinxerit: Contrá Iacobi tertij hominis flagitioſi & crudelis mortem quis doluit, ne dicam vltus eſt? In filij verò eius Iacobi quarti mortè ſuſpitio ſceleris morte punita eſt? Neque pij erga bonos reges tantum maiores noſtri fuerunt, ſed in malos etiam lenes & miſericordes, Nam Culenum ad cauſam dicendam vinientem cùm ex inimicis quidã in itinere occidiſſet, grauiſſimas ex ordinum ſententia pœnas dedit: & Fuenum perpetuis vinculis damnatũ cùm itidẽ inimicus in carcere occidiſſet, itidé pœnas dedit. Et cuius vitã nefariã omnes oderãt, mortẽ per vim illatã ceu parricidium ſunt proſecuti. M Ego non tam quid interdum factũ ſit, quæro in præſentia, quàm quo iure apud nos regnetur.

B. Igitur, vt eò redeamus, quemadmodum in primis regibus vſq; ad kennethum tertium, qui primus regnum in ſua familia ſtabiliuit, perſpicuum eſt, quæ fuerit poteſtas populi in regibus creandis & in ordinem redigendis: ita neceſſe eſt vt is aut populo inuito id fecerit, aut à perſuaſo impetrauerit. M. Negari non poteſt.

B. Porrò ſi vi coegit populum ſibi parére, populus quoq; vbi primùm ſuis viribus cœperit confidere, violentum illud imperium poterit excutere: cúm à regibus & populis recepta iura pronuncient, & natura clamet, quicquid per vim fiat, ſimili vi ſolui poſſe. M. Quid ſi populus vel fraude circumuentus, vel metu coactus, in ſeruitutem ſe dederit: quid cauſæ prætendi poteſt quin in quod ſemel conuentum eſt, in eo perpetuò maneat? B. Si tu mecum ex conuento agis, quid cauſæ eſt quin ego ex aduerſo eas cauſas ponam cur pacta & conuenta ſolui poſſint? Inprimis autem quæ vi metuſque cauſa fiunt, apud omnes ciuitates de ijs certum ius eſt, è naturæ fontibus hauſtum. Per fraudem etiam circumuentis iura dant reſtitutionem in integrum, idque maximè in pupillis, eiſque perſonis ſeruandum putant quas optimo iure eſſe volunt. Quis igitur cœtus iuſtius reſtitui, quàm populus vniuerſus poſtulet? Cui cùm fit iniuria, ea non in vnam aliquam ciuitatis partem, ſed in omnia ciuilis corporis membra latè permanat.

M. Scio in priuatorum cauſis hoc ius vſurpari, nec in vllos eſſe iniquum. Sed non eſt quòd de hac re magnopere contendamus: cùm illud ſit longè credibilius (quod ab hiſtoricis etiam traditur) id ius po-

puli voluntate regibus datum. B. Credibile eſt etiam non ſine magna cauſa rem tantam fuiſſe impetratam. M. Facilè aſſentior. B. Quam igitur cauſam potiſſimum fuiſſe arbitraris? M. Quam aliam, niſi quæ narratur? Tædium ambitionis, tumultus, cædes, bella inteſtina ſæpe cum internecione alterius partis, ſemper cum vtriuſq; maximo damno nã qui regnum obtinebant, quò id pacatius liberis relinquerent, fratres & ferè proximum quemque extinguere conabantur; quemadmodum apud Turcas fieri audimus, & apud Phylarchos in noſtris inſulis & Hibernia fieri videmus. *B.* Vtris igitur iſtam contentionem putas magis fuiſſe pernicioſam, populone an principibus? M, Regibus certè: cùm populi maior pars ſecura ſui, principum ſoleat ſpectare certamina, & ſemper victoribus in prædam cedat.

B. Principes igitur (vt videtur) ſua potius cauſa quam ex vtilitate populi in ſua familia ſtabilem regni ſedem conſtituere voluerunt. M. Credibile eſt. *B.* Vt autem rem ad perpetuum honorem, opes & incolumitatem ſuæ familiæ tantopere pertinentem impetrarent, veriſimilè eſt eos aliquid inuicem de ſuo iure remiſiſſe; & vt faciliùs populi voluntatem & ſtudiũ tenerent & conſenſum impetrarent, aliquid ex aduerſo laxamenti dediſſe. M. Credo. *B.* Illud certè mihi fateberis incredibile vt pro tanto beneficio regibus impenſo, peiore ſe iure eſſe paterentur quam antea fuerant.

M. Incredibile prorſus. *B.* Neque reges, ſi id noxium & liberis ſuis & populo inutile ſciſſent futurum, tanta ambitione id petiſſent. M Nequaquam. B. Finge ergo alquem è media concione liberi populi liberè regem interrogare, quid ſi cui regum filius ſit ſtolidus? quid ſi inſanus? eoſne nobis conſtitues rectores, qui ſe ipſos regere non poſſunt M, Nihil opinor opus fuiſſe vt hac exceptione vterentur: cúm huic generi legibus ſit proſpectum. B. Probè ſanè. Illud ergo vedeamus, ſi liberam legum poteſtatem reges à populo impetraſſent, num ea inutilis fuiſſet eis præſertim qui familiæ ſuæ in poſterum proſpectum volebant. M. Quamobrem verò inutilem futuram cenſebimus.

B. *Q*uòd nihil æquè ad diuturnitatem dominationis faciat, ac temperamentum illud imperij, cùm & regibus eſt honorificum, & populo moderatum & ſalutare. Habet humanus animus ſublime quiddam & generoſum natura inſitum, vt nemini parere velit, niſi vtiliter

impe-

imperanti: neque quicquam eſt valentius ad continendam humanam ſocietatem quam beneficiorũ viciſſitudo. ideoque ſapienter viſus eſt Theopompus reſpondiſſe exprobranti vxori, quòd adiectis Ephoris vim imminuiſſet imperij, ac minus quam acceperat, filijs reliquiſſet regnum: tanto inquit firmius. M. Quod de diuturnitate narras video eſſe veriſſimum. Nam Scotorum & Cimborum regna longe omnium quæ in Europa ſunt antiquiſſima reor, nequa alia re id mihi cõſequuti videntur, quàm ſummi imperij moderatione: cùm interim Francorum, Anglorum, Hiſpanorum regna toties ex alijs ad alias familias tranſierint. Sed neſcio an reges illi noſtri tam ſapientes fuerint quàm Theopompus. B. Vt illi tam prouidi non fuerint, populùm ne putas tam ſtultum fuiſſe, vt occaſionem tam oportunam oblatam negligeret aut timore adeò perculſum aut ſe ductum blanditijs, vt ſe ſponte in ſeruitutẽ daret? M. Nõ fuit fortaſſe. Sed fuerit, (quod fieri potuit) adeò cæcus, vt quod in rem ſuam eſſet non viderit: aut cùm videret, tam commodi ſui negligens vt contemſerit, nõne meritò ſuæ ſtultitiæ pœnas luet? *B*. Non eſt veriſimile aliquid iſtorum factum eſſe: cúm vſque ad noſtram ætatem contra obſeruatum fuiſſe videamus, Nam præterquam quòd mali reges quoties tyrannidem in ciues moliti ſunt, ſemper coerciti fuerũt, etiam in antiquis familijs vetuſti moris quædam veſtigia adhuc remanent. Scoti enim priſci ad noſtram vſq; ætatem ſuos eligunt Phylarchos, & electis conſilium ſeniorum adhibent; cui conſilio qui non parent, honore priuantur. Quod igitur in partibus adhuc ſumma diligentia ſeruatur, in omniũ ſalute negligerent? & qui in beneficij loco habiturus erat regnum legitimum, ei ſe ſponte in ſeruitutem traderent? & libertatem virtute partam armis defenſam, tot ſecùlis non interpellatam, eam ſine vi ſine bello, nec expectantim condonarent? Iſtam enim poteſtatem regibus noſtris nunquam fuiſſe, præter ſupplicia malè adminiſtrati regni toties expetita, Ioannis Balioli calamitas oſtendit. Qui ferè 260, abhinc anno à nobilitate reiectus eſt, quòd ſe regnũque ſuũ Eduardi Angli imperio ſubieciſſet; inque locum eius Robertus Primus eſt ſuffectus. Oſtendit id etiã perpetuus ille mos à primis vſq; temporibus continuatus. M. Quẽ tu morẽ dicis? B. Reges noſtri cùm publicè inaugurãtur, populo vniuerſo ſãctè premittũt, ſe leges & maiorũ ritus veteraq; inſtituta

ſeruatu-

ſeruaturos eóq; iure quod à maioribus acceperũt, vſuros. Oſtendit totus ille ceremoniarũ ordo, primiq; regũ aduentus in ſingula oppida, è quibus omnibus facilè intelligi poteſt, qualem à maioribus acceperint poteſtatẽ: non aliam videlicet, quàm qui ſuffragijs electi in leges iurãt. Hanc regnãdi conditionem Dauidi & poſteris eius Deus propoſuit: tamdiu eos regnaturos promittit, quamdiu illi legibus ab eo datis parerent. Hæc quidem faciunt, vt veriſimile ſit non immenſam, ſed intra certos terminos conſtrictam & finitam poteſtatem reges noſtros à maioribus accepiſſe. Acceſſit præterea longi temporis confirmatio & perpetui iuris à populo vſurpatio, nullo vnquam decreto publico reprehenſa.

M. Sed vereor vt à regibus facilè poſſit impetrari, vt iſta veriſimilitudine abducti in has leges vtcunq; iuratas aut à populis vſurpatas concedant. B. Ego quoq; credo non minus eſſe difficile vt populo perſuadeamus, vt, iure à maioribus accepto, tot ſæculorum vſu probato, vno perpetuò tenore vſurpato, decedat. Neq; puto neceſſe coniecturis perſequi quid ſit facturus, cùm videam quid fecerit. Quod ſi vtriuſq; obſtinata pertinacia res ad arma veniat, victor quidem quod volet ius victo dabit: ſed tam diu dabit, donec qui in certamine erit inferior, arma recollectis viribus reſumet: quibus in contentionibus cum populi pernicie ſemper, ſed cum exitio regum fere decertari ſolet. Ex hoc enim fonte omnes omnium regnorum interitus promanant.

M. Ita fieri neceſſe eſt. B. Hæc ego altius fortaſſe quàm opus erat repetiui: vt perſpicuè intelligeres vetus regnandi apud nos ius quale fuerit. Nam ſi ſummo iure tecum egiſſem, multo breuiore compendio quo volebam, peruenire potuiſſem. M. Quanquam mihi iam propemodum ſatisfeceris, tamen & iſtud quale ſit libenter ex te audiam. B. Hoc igitur primùm mihi velim reſpondeas, probéſne definitionem legis à iureconſultis poſitam; qui legem eſſe aiunt quod populus ſciuit, ab eo rogatus cui rògandi ius eſt? M. Probo equidem.

B. Conſenſimus autem legum vitijs deprehenſis, ab eiſdem earum latoribus eas vel corrigi vel abrogari poſſe. M. Conſenſimus. B. Illud autem, opinor, vides, qui naſcuntur nobis reges, eos & le-

gibus & populi ſuffragio creari, non minus quàm quos ab initio diximus electos & aduerſus non modò vim & fraudem ſed negligentiam quoq; in legibus accipiendis non defutura populo legum latori remedia. M. Video planè. B. Id modò intereſſe, quòd lex de noſtris regibus ante aliquot ſecula ſit lata: regnum verò cùm initur, non ferri noua, ſed vetus lex approbari ſolet. Apud eos verò qui ſingulis Regibus eligendis habent comitia, ſimul lex ferri, rex fieri, & probari, regnum iniri ſolet. M. Sic eſt. B. Nunc ab initio ſi videtur, quid inter nos cõuenerit, breuiter colligamus, vt ſi quid temere ſit probatũ, ſit & pœnitentiæ locus. M. Placet. B. Primùm omnium viſum eſt nobis regem populi cauſa creari; neq; bono rege quidquam præſtantius diuinitus nobis dari, neq; malo peſtilentius. M. Rectè. B. Malum etiam regem diximus vocari tyrannum. M. Diximus.

B. Et quia non eſt tanta bonorum copia; vt ſemper probi ſuppetant quos eligamus; nec tanta naſcendi felicitas, vt fors illa ſemper bonos offerat: ſi non quales optaremus, at quales vel conſenſus approbauit, vel caſus obtulit pro regibus habemus. Ea autem quæ eſt vel in eligendis nouis, vel in oblatis fortè naſcendi approbandis alea, in cauſa fuit vt leges cuperemus quæ regibus imperij modũ facerent. Eæ autem leges nihil aliud eſſe debent, niſi expreſſa (quatenus aſſequi poſſumus) boni principis imago. M. Id quoq; ſumus confeſſi. B. Iam reſtat, opinor, vt de pœna tyrannorum diſſeramus. M. Id vnum mihi reliquum videtur. B. Igitur ſi Rex omnia legum vincula perfringat, planeq; hoſtem publicum ſe gerat, quid hic faciendum cenſes? M. Hæreo profectò. Nam etſi rationes à te expoſitæ videantur conuincere, nullam nobis eſſe cum eo regi ſocietatem, tamen diuturnæ conſuetudinis tanta vis eſt, vt apud me legis vigorem obtineat. Ea adeò pertinaciter in animis hominum hæret, vt ſi quem aliquando innexerit errorem, eum tolerare præſtet, quàm dum morbum aſſuetudine leuem curare contendimus, totius corporis ſtatum labefactare. Eſt enim quorundam morborum eſt natura, vt dolorem quem afferunt, præſtet perferre quàm ancipitia remedia quærere: in quibus experiundis vt cætera ſuccedant, ita tamen acres dolores in medicando afferũt, vt ipſo morbo morbi cura ſit pernicioſior. Deinde, quod me magis mouet, video iſtam quam tu vocas tyrannidem diuino confirmatam

pra-

culo: & quod tu velut legum interitum execraris, Deus legem regni vocat. Eius loci me magis mouet autoritas quam omnia Philſophorum argumenta: inde me niſi explicaueris, non erunt apud me tanti hominum commenta, vt non confeſtim ad hoſtes deficiam. B. In communi vt video, errore verſaris, eoque grauiſſimo, qui tyrannidem tyrannide confirmare coneris. Quanta enim ſit conſuetudinis tyrãnis in animis hominum vbi altius radices egit, & nimium ſæpe hoc ſeculo ſumus experti, & hiſtoriæ ſcriptor vetuſtus Herodotus, vetuſto nos monet exemplo: ſed mihi veteribus exemplis non eſt opus, tete ipſe conſule. Cogita tecum quot ſint res, nec hæ exiguæ, in quibus rationem ſecutus ab inueterata tot ſeculis conſuetudine deſciueris: vt iam domeſticis experimentis didiciſſe potueris, nullam magis periculis eſſe plenam, quàm ſit iſta quam nos ſequi iubent, via publica: Eam te iubeo diligenter circumſpicere: quot ruinas, quantas ſtrages in ea videbis? Sed ſi ipſa (quod dicitur) luce clarius eſt, non eſt quòd in re perſpicua vel probanda vel illuſtranda diutius immorer. Quod autem ad eum attinet locum quem ex hiſtoria Regum magis ſignificas, quàm explicas, vide quæſo ne quæ in tyrannorum vita Dominus execratur, tu regibus ab eo conceſſa putes. Id ne fiat, primúm te iubeo expendere quid populus à Domino petierit: deinde quas nouæ petitionis cauſas habuerit: poſtremò quid populo Dominus reſponderit. Primùm regem petunt. At qualem? ligitimum? at habebant. Erat enim Samuel eis à Domino, penes quem ius præficiendi erat, datus; ius eis legitimè ex legum diuinarum præſcripto multos annos dixerat. At filij eius cùm ius eo ſeniore dicerent, multa flagitioſe faciebant, & aduerſus leges iudicabant. Nondum video cauſam cur ſtatus publici mutationem ſed emendationem potius expoſcerent: aut certè à Domino expectarent, vt qui non adeò pridem totam Heli familiam á ſtirpe euertit, ob cauſam prope ſimilem. Quid igitur petunt? Regem qualem vicinæ gentes habebant, qui domi iudex, foris imperator eſſet. Erant autem e vera tyranni. Nam vt Aſiæ populi magis ſeruili animo ſunt quàm Europæi, ita tyrannorum imperijs facilius parebant: neque vſquam, quod ſciam, ab hiſtoricis mentio fit legitimi regis in Aſia. Præterea tyrannum non Regem hìc deſcribi vel ex eo facilè apparet, quod in Deuteronomio formulam eis antè præſcripſerat, non modò ab hac diuer-

ſam, ſed etiam planè aduerſam: ex qua formula Samuel, cæteríq; iudices tot annos ius dixerant: quam cùm reijcerent Dominus ſe reiectũ ab eis conqueritur. M. At non tyrannum, ſed Regem Dominus eum vbique vocat. *B.* Vocat quidem Regem: nam Domino peculiare eſt, quoties alloquitur populum, populari vti ſermone. Itaque vocabulo vtitur cum vulgo communi, ſed ne quem ambiguus eius vſus deciperet hic diſertè exponit quis eſſet eius vocabuli vſus apud gentes vicinas. M. Iſta vt vera ſint, illa tamen Pauli propius nos vrgent, qui pro ſalute principum nos iubet orare: tantum abeſt vt detractare imperium; multo minus detrahere de ſolio, detractóſue trucidare permittat. At quos principes commendat ille noſtris precibus? omnium qui vnquã fuerunt crudeliſſimos, Tiberios, Caligulas, Claudios, Nerones. Nam ijs ferè æquales ſunt Pauli Epiſtolæ.

B. Quod autoritatis tantum in Paulo eſſe ſtatuas, vt apud te omnium Philoſophorum & iure conſultorum ſcriptis vna eius ſententia præponderet, rectè mihi facere videris Sed vide vt ſatis eius ſententias expenderis non enim verba ſolùm examinare oportet; ſed quibus temporibus, ad quos, & cur ſcripſerit. Primum igitur videamus quid Paulus ſcripſerit, Scribit enim ad Titum cap. 3. Admone, principibus & poteſtatibus ſubditos dicto obedire, ad omne opus bonum paratos eſſe. Vides; opinor quos hic parẽdi cõſtituat fines. Idẽ ad Timotheum. cap. 2. ſcribit, vt oremus pro omnibus, etiam pro regibus & cæteris magiſtratibus: vt, inquit, tranquillam vitam agamus in omni pietate & caſtitate, Vides & hic quem orandi finem ſtatuat: nempe non ſalutem regum, ſed Eccleſiæ tranquillitatem, ex quo non erit difficile orationis quoque formam concipere. In Epiſtola autem ad Romanos Regem etiam definit prope ad Dialecticam ſubtilitatem, Eſſe enim ait miniſtrum cui gladius a Deo ſit traditus, vt malos puniat, ac bonos foueat & ſubleuet. Non enim de tyranno, inquit Chryſoſtomus. hæc à Paulo ſcribuntur, ſed de vero & ligitimo magiſtratu, qui veri Dei vices in terris gerit: cui qui reſiſtit, certè Dei ordinationi reſiſtit. Sed nec ſtatim ſi pro malis principibus eſt orandum, hinc colligere debemus eorum vitia non eſſe punienda, non magis certè quam latronum pro quibus etiam orare iubemur: nec ſi bono principi parendum eſt, ideo malo non erit reſiſtendum. Quod ſi etiam cauſam quæ Paulũ ad hæc ſcri-

bend

benda impulerit reſpicias vide ne vehementer hic locus contra te faciat. Scripſit enim hæc vt quorundam temeritatem caſtigaret, qui negabant imperia magiſtratuum Chriſtianis eſſe neceſſaria. Nam cùm poteſtas magiſtratuum aduerſus malos ſit comparata, vt omnes æquo iure viueremus, & exemplum iuſtitiæ diuinæ inter homines remaneret, nullum eius vſum eſſe contendebant, inter homines adeò à vitiorũ contagio alienos, vt ipſi ſibi Lex eſſent. Non igitur hîc Paulus de ijs qui magiſtratum gerunt agit, ſed de ipſo magiſtratu: hoc eſt de functione & officio eorũ qui alijs præſunt: nec de Vno, aut altero genere magiſtratus ſed de omni legitimi magiſtratus forma nec ei contentio eſt cum eis qui malos magiſtratus coercendos putant, ſed cum hominibus omne magiſtratus imperium detractantibus: qui libertatem chriſtianam abſurdè interpretantes, affirmabant indignum eſſe vt qui à Dei filio eſſēt emācipati, à Dei ſpiritu regerētur, ſub vllius hominis poteſtate eſſent, eorum errorē Paulus vt refelleret, oſtendit magiſtratum rem eſſe non modò bonam, ſed etiam ſacram; nempe Dei ordinationē & ad id inſtitutum, vt hominum cætus & ciuitates ita continerentur vt & Dei beneficia in ſe agnoſcerent, & alij ab alijs iniuriam abſtinerent, Qui in honore conſtituti eſſent, Deus legum ſuarum iuſſit eſſe cuſtodes. Quod ſi leges (vt ſunt) bonas eſſe fateamur, & cuſtodes earum honore dignos, & cuſtodum munus rem bonam & vtilem fateri cogemur. At terribilis eſt magiſtratus, quibus tandem? boniſne, an malis? bonis terrori nō eſt vt qui ab iniuria eos tueatur; ſin malis eſt terrori, nihil ad te qui ſpiritu Dei regeris. Quid ergo mihi opus vt magiſtratui ſim ſubiectus, inquies, ſi domini ſum libertus? Imò vt te domini libertũ probes, pare eius legibus: ſpiritus enim domini à quo te regi iactas, idem & legum eſt lator & magiſtratuũ probator, & parēdi magiſtratibus auctor. Igitur & in hac parte facilè inter nos cōuenit magiſtratu in optimis etiā ciuitatibus opus eſſe, eũque omni honoris genere proſequēdũ. Quòd ſi quis cōtra ſētiat, eum inſanũ, inteſtabilē, atq; omni ſupplicio dignũ exiſtimamus. Repugnat enim aperte dei voluntati per ſcripturas nobis reuelatæ. Quod autem ad Caligulā, Neronem, Domitianum, & reliquos eius generis tyrannos attinet: cur violati iuris diuini & humani pœnæ nō debeāt exigi? Nihil hîc apud Paulũ habes, qui de ipſa magiſtratuũ poteſtate, nō de malis malè po-

teſtatē eam gerentibus differat. Nec ſi ad Pauli regulā id genus tyrā-norū examines omnino magiſtratus erūt. Quòd ſi quis contēdat ma-los etiā principes eſſe à Deo ordinatos, vide ne captioſa ſit hæc oratio. Deus enim vt malo nodo malū (quod aiūt) cuneū adhiberet, malū ho-minē malis puniēdis interim præficit. Sed humanæ malitiæ Deum au-torē eſſe, nemo ſanus audebit affirmare. Quēadmodum animaduertē-di in malos eundem eſſe auctorē nemo ignorat. Magiſtratus quoq; bo-nus ferè malum hominem eligit, qui ſit carnifex in pœnis noxiorum repetendis. Hunc quidem carnificem etſi magiſtratus ad id munus aſ-ſumit, non protinus ei impunitas omnium ſcelerum tribuitur: nec ſuperiorem eſſe vult, quàm vt legibus interrogari poſſit. Nō commo-rabor diutius in hac ſimilitudine, ne adulatores aulici parum hono-rificè me de magiſtratu ſummo loqui clament. Sed vtcunq; clamabunt certè illud negare non poſſunt, carnificis functionem partem eſſe mu-neris publici, ac fortaſſe etiam regij, vel ipſorū regū teſtimonio: qui quoties aliquis è miniſtris publicis violatur, ſe ſuamq; maieſtatem at-q; corpus violari querantur. Pœna autem ſceleratorū vt ſi quid aliud, ad munus regiū ſpectat. Quid præfecti vrbiū? quid caſtrorum? Quid prætores? Quid ipſi conſules? Iiſne etiam Paulus nos ſubditos eſſe iubet? an pro priuatis habet? At ab omnibus non modò minoribus magiſtratibus, ſed ab eis etiam qui ſunt regibus æquales, ratio malè obiti imperij ſolet exigi. Velim ergò, qui ex Pauli verbis tantam re-gibus poteſtatē datam ſomniant, aut oſtendant ex eodem Paulo ſolos reges poteſtatis nomine hìc accipiendos, ideoq; ſolos legum pœnis eximendos: aut ſi, cùm poteſtates dicimus, intelligantur etiam alij magiſtratus ab eodem auctore Deo in eundem vſum inſtituti: illud quoq; velim oſtēdāt, vbi omnes magiſtratus legibus ſoluti, & à pœna-rum metu liberi pronūtientur: aut ſolis regibus iſta immunitas ſit cō-ceſſa, cæteris qui in poteſtate conſtituti ſunt, negata.

M. At poteſtatibus ſublimioribus omnes vult eſſe ſubditos. B. Iubet quidem: ſed iſto nomine poteſtatis neceſſe eſt vt & cæteros ma-giſtratus comprehendat; niſi fortè Paulū credamus exiſtimare in ciui-tatibus quæ regio careant imperio, nullam poteſtatem ſed planè ἀ-ναρχίαν eſſe. M. Iſtud ego neq; credo, nec eſt veriſimile: eoq; magis in hac ſū ſententia, quòd omniū huius loci interpretum doctiorū con-

ſenſu

ſenſus tecum facit,qui iſtam Pauli diſputationem aduerſus eos inſtitutam putant,qui omnes prorſus leges & magiſtratus nihil ad ſe pertinere contendebant. B. Quid autem illud, quod nuper dixi? credisne tyrannos illos omnium ſæuisſimos ad Pauli formulam pertinere? M. Imò quid tu affers, cur id non credam? præſertim cùm Hieremias tam ſollicitè moneat Iudæos,idq; diuinitus, vt regi Aſſyriorum pareant,nec vlla ratione imperiũ eius reijciant. Atq; inde colligũt pari ratione cæteris quoq; tyrannis quãtum vis immanibus eſſe parendũ. B. Vt prius ad id quod poſterius à te poſitum eſt reſpondeam; illud oportet animaduertas,Prophetam non iubere vt omnibus tyrannis pareant Iudæi,ſed vni Aſſyriorũ Regi. Quòd ſi tu ex eo quod vni ſingulariter iuſſũ eſt, legis formulam colligere velis, primum non ignoras (docuit id te enim dialectica) quàm abſurdè ſis facturus: deinde periculum tibi erit, ne paribus te armis oppugnatores tyrannidis aggrediantur. Nam aut oportet oſtendas,quid ſit in hac re ſingulare, cur eam omnibus vbique imitandam proponas: aut ſi id non potes, confitendum erit, ex alijs ſingularibus Dei mandatis, quicquid de vno aliquo ſit iuſſum, id ad omnes ex æquo pertinere. Hoc ſi ſemel (quod tibi neceſſe erit) admiſeris, ſtatim tibi obijcietur, Dei quoque iuſſu Achab occiſum: præmium quoque diuinitus interfectori & promiſſum & præſtitum. Itaq; vbi tu eò refugies, omnibus tyrannis adeò parendũ, quia Deus per Prophetam iuſſerit populum ſuum vni tyranno parere: ſtatim tibi occinetur, omnes tyrannos etiam à ſuis occidi debere: quia Achab iuſſu diuino à copiarum ſuarum præfecto ſit interfectus. Igitur te admoneo, vt firmius aliquod propugnaculum tyrannis è ſcriptura pares: aut ea in preſentia relicta ad Philoſophorum ſcholam reuertaris. M. De iſto quidem cogitabo. Sed interim vnde ſumus digresſi, eò redeamus.

Quid tandem è ſcripturis profers, cur liceat tyrannos impunè occidere? B. Primùm id affero, quòd cùm diſertè præceptum ſit de ſcelere & ſceleratis è medio tollendis ſine vlla exceptione gradus aut ordinis, nuſquam tamen in ſacris literis tyrannis quàm priuatis magis eſt cautum. Deinde quòd definitio poteſtatis à Paulo tradita, ad tyrannos nihil omnino pertineat, quippe qui imperij vim accommodent nõ ad populi vtilitatem, ſed ad ſuas libidines explendas. Præterea ani-

maduertendum diligenter, quantum Paulus tribuerit Epiſcopis quorum functionem miris; & veris laudibus afficit, vt qui quodam modo Regibus compoſiti ex aduerſo reſpondent, quatenus materiæ vtriq; ſubſtratæ natura patitur. Sunt enim alteri internorum, alteri externorum morborum medici: neque tamen alteros ab alterorum imperio ſolutos & liberos eſſe voluit. Sed quemadmodum Epiſcopi in ciuili communione vitæ exercenda ſunt regibus ſubditi, ita & reges Epiſcoporum ſpiritualibus admonitionibus parere debent. Horum autem, Epiſcoporum, dico cùm tanta ſit amplitudo & dignitas, eos neq; lex vlla diuina aut humana ſcelerum pœnis eximit. Et, vt cæteros omittamus. Papa ipſe, qui quaſi Epiſcoporum Epiſcopus habetur, qui ita ſuper regum omnium faſtigium aſſurgit vt Deus quiſpiam inter homines haberi velit, nec à ſuis quidẽ Canoniſtis, genere hominum ei addictiſſimo, legum pœnis eximitur. Nam cùm abſurdum exiſtimarent Deum (non enim dubitant hoc nomine eum appellare) hominum animaduerſioni eſſe obnoxiũ, & iniuſtũ putarent maxima ſcelera & fœdiſſima flagitia cuiquam impunita fore, rationem excogitarunt, qua & ſcelera plecterentur, & Papa tamen ſacroſanctus & inuiolatus haberetur. Aliud enim Papæ, aliud eius hominis qui papa eſſet, ius exiſtimabant: & cùm Papam, quem errare poſſe negant, legum cognitioni eximant, eum, tamen hominem qui eſt Papa, vitijs & vitiorum pœnis obnoxium eſſe fatentur, neq magis differendi ſubtilitate, quàm animaduertendi ſeueritate ſuam ſententiẽ declararunt. Longum eſſet explicare, qui pontifices, ſiue (vt eorum more loquar) qui homines qui pontificum perſonam geſſerint nõ modò viui magiſtratũ eierare ſint coacti, ſed mortui etiam ſepulchris eruti, & in Tyberim proiecti ſint. Sed vt vetera omittam, Pauli quarti memoria recens in animis adhuc hæret, in hunc odium publicum ſua Roma noui generis decreto nuper teſtata eſt. Iram enim cui ille erat ereptus, in propinquos, in ſtatuas, in pictas eius imagines exercuit. Nec debet hæc interpretatio ſubtilior tibi videri, qua poteſtatem ab eo qui præeſt ſeparamus, quam & Philoſophia agnoſcit, & veteres interpretes probant, nec vulgus illud ineruditum & à diſputãdi ſubtilitate alienũ ignorat. Neq; enim opifices ſellularij in ſue artis probrum factum accipiunt, ſi quis vel faber vel Piſtor ob latrocinium

pœ

pœnas luit: ſed gaudent potius collegiũ ſuum facinoroſis hominibus eſſe purgatum. Quod ſi quis contra ſentiat, verendum reor ne potius hominũ pœna, quibus conſcientia ſcelerum eſt coniunctus, quàm collegij infamia dolere videatur. Neq; reges, opinor, ſi ſeorſũ à facinoroſis & adulatoribus conſilia caperent, ſuámq; magnitudinem non potius virtutum officijs quàm impunitate ſcelerum metirentur, nec ægrè ferrent tyrannorũ ſupplicia: aut ex eorum qualicũq; interitu maieſtatem regiam imminui exiſtimarent. Quin repurgatam potius à turpiſſimæ labe fœditatis eam gauderent: præſertim cùm latronibus vehementiſſimè, idq́; optimo iure, ſoleant iraſci, ſi qui regium nomen ſuis maleficijs prætendunt.

M. Nec iniuria certè. Sed his iam omiſſis velim ad cætera capita quæ à ſe propoſita ſunt pergas. B. Quæ tandem capita dicis? M. Nempe quibus temporibus, & ad quos Paulus iſta ſcripſerit, aueo enim ſcire quid iſta cognitio ad præſens argumentum faciat. B. Mos hîc quoq; tibi geretur. Ac primùm vt de tempore agam, ſcripſit hæc Paulus in ipſa naſcentis Eccleſiæ infantia, quibus temporibus non ſolùm crimine vacare, ſed iniuſtas etiam criminandi cauſas quærentibus locũ maledicendi neminem dare oportebat. Deinde ad homines ſcripſit è diuerſis gentibus, atq; adeò è toto Romani imperij corpore in vnum cœtum collectos: in ijs autem pauci erant opibus inſignes: qui magiſtratum gererent, aut geſſiſſent, propè nemo: qui inter ciues cenſerentur, non adeò multi, & hi ferè inquilini, aut etiam magna ex parte libertinæ conditionis, cæteri ferè opifices & ſerui. In his non deerant qui libertatem Chriſtianam latiùs protenderent quàm Euangelij ſimplicitas pateretur. Hæc igitur multitudo è promiſcua plebis turba, quæ magno labore tenuem victũ quærebat, non tam ſolicita eſſe debebat de reip. ſtatu, de imperij maieſtate, de Regum vita & officijs, quàm de tranquillitate publica, & otio domeſtico. neq; iure amplius ſibi vendicare poterat, quàm vt ſub imperij qualiſcumq; vmbra lateret. Ea ſi quam publicæ adminiſtrationis partem capeſcere tentaſſet, non modò ſtulta, ſed inſana prorſus exiſtimari debebat; nedũ à latebris ſuis prodiret, & rerũ gubernacula tenẽtibus negotiũ faceſſeret. Compeſcenda etiam erat luxuries immatura, Chriſtianæ libertatis incommoda interpres. Quid igitur Paulus ad eos ſcribit

bit ?nullũ procul dubio nouum præceptũ: ſed illa tantũ vulgata, vt ciues magiſtratibus, ſerui dominis, viris vxores parerent: neq; exiſtimarent iugũ Domini quamlibet leue, nos officiorũ vinculis liberare: ſed animo quàm antea intentiore nos eſſe debere, vt per omnes officiorum gradus nihil omitteremus quod ad hominum beneuolentiam honeſtis artibus comparandũ facere poſſet. Ita demum futurum vt nomen Dei propter nos inter gentes bene audiret: & gloria Euãgelij latius propagaretur: Ad hæc præſtanda pace publica erat opus, cuius cuſtodes erant principes & magiſtratus, etſi mali. Viſne huius rei manifeſtam ante oculos tibi ponam imaginem? Finge ad Chriſtianos qui ſub Turcis viuunt, aliquem è noſtris doctoribus ſcribere, ad homines, inquã, re tenues, animo demiſſos, & inermes, & paucos & ad omnem omnium iniuriam expoſitos. Quod, rogo, aliud conſuleret. quàm quod Paulus Eccleſiæ quæ tum Romæ erat, quàm quod Hieremias in Aſſiria exulantibus conſulebat? Illud autem certiſſimũ eſt argumentum quod Paulus eorum hominum ad quos tum ſcribebat, non autem vniuerſorũ ciuium rationem habebat, quòd cùm maritorum erga vxores, vxorũ erga maritos, parentum in liberos, liberorum erga Parentes, ſeruorum in dominos, dominorum in ſeruos mutua diligenter, perſequatur officia; quod ſit magiſtratus officiũ etſi ſcribat, non tamen eos nominatim (quemadmodum in ſuperioribus ab eo factum eſt) compellat. Quã ob cauſam nulla eum ad reges magiſtratuſq; alios dediſſe præcepta putabimus; præſertim cùm eorũ libido multò magis eſſet legum vinculis conſtringenda, quàm priuatorum? quàm aliam cauſam arbitremur, quàm quod nulli tum eſſét in Eccleſia reges & magiſtratus ad quos ſcriberet. Finge Paulum his temporibus viuere, quibus non modò populus, ſed Principes etiam Chriſtianum nomen profitentur. Sit eodem tempore princeps aliquis, qui non modò leges humanas, ſed etiam diuinas ſuæ libidine cenſeat obnoxias eſſe debere: qui ſua non modò decreta, ſed etiam nutus pro legibus haberi velit: qui, vt inquit ille in Euangelio, neq; Deum timeat, neq; reuereatur homines, qui Eccleſiarum prouentus ſcurris & balatronibus, ne quid nequius dicam, diuidat; qui ſyncerioris religionis cultores irrideat, & pro ſtolidis & inſanis habeat: Quid de his Paulus ad Eccleſiam ſcriberet? ſi ſibi conſentire volet, eum ſe pro magiſtra

giſtra tu habiturum negabit. *Chriſtianis* omnibus interdicet, ne conuictu, ne colloquio, ne cõſuetudine eius vtantur. Ciuiliũ legum pœnas ciuibus relinquet, Nec præter officium eos facere exiſtimabit, ſi cum quo lege diuina nullũ eſt ipſis commercium, eum ne ſuum eſſe regem arbitretur. At non deerit ex aulica ſeruitute, qui, quando perfugium honeſtũ non ſuppetet, eo impudentiæ perueniat vt dicat, Deum populis iratum tyrannos immittere: quos velut ad pænas expetẽdas carnifices conſtituat, Quod vt verũ fatear, tamẽ illud æq; verum eſt, Deũ plerunq; de plebe infima homines tenues & prope ignotos excitare tyrannicæ ſuperbiæ & impotentiæ vltores. Deus enim (vti ante dictũ eſt) malum è medio tolli iubet: neque ordinem aut ſexũ aut conditionem, ac ne hominem quidem excipit. Neq; enim acceptiores illi ſunt reges quàm mendici. Itaq; vere aſſeuerare poſſumus, Deũ omnium ex æquo patrem, cuius prouidentiã nihil latet, potentiæ nihil reſiſtit, nullũ ſcelus impunè relicturum. Porro exiſtet alius qui poſcet è literis ſacratioribus exemplum regis à ciuibus puniti: quod ſi proferre non poſſem, nõ protinus effectum erit, vt quod illic factum non legamus, id pro ſceleſto at nefario confeſtim habeatur. Poſſum apud multas nationes plurimas ac ſaluberrimas recẽſere leges, quarũ in ſacris libris nullũ eſt exẽplũ. Nã vt omniũ nationũ cõſenſus approbauit, vt quæ lex iubet iuſta, quæ vetat iniuſta habeantur, ita nulla vnquã hominũ memoria vetitũ eſt, vt quod legibus non cõtineretur, id ne omnino fieret. Seruitus enĩ iſte nec vnquam recepta eſt, nec rerum natura tam fœcunda nouorum exemplorum eam recipi patietur, vt quicquid lege aliqua iuſſum non ſit aut illuſtri exemplo proditũ, pro nefario & ſcelerato ſit habendum Itaq; ſi quis ex me requirat exemplum è ſacrorum voluminũ libris vbi malorum regum pæna probetur, ego viciſſim ab illo petã vbi reprehendatur. Quod ſi nihil ſine exemplo geri placet, quota ciuilium inſtitutorũ pars nobis reſtabit? quota item legum? Maxima enim earũ pars non ex veteri exemplo eſt de ſumpta ſed aduerſus nouas & ſine exemplo fraudes ſãcita. Sed iam plura quã neceſſe erat, exẽplorum poſtulatoribus reſpondimus. Quod ſi Iudæorum, reges à ciuibus puniti non ſunt, hi non magnopere ad noſtrũ inſtitutum faciunt. Non enim ab initio à ciuibus creati, ſed à Deo illis dati fuerunt. Itaque optimo iure, qui honoris eis erat auctor, idẽ & pœnarum fuit exactor. Nos autem id cõtendimus, populum à quo reges noſtri habent quicquid iuris ſibi

vendicāt, regibus eſſe potētiorē iuſq; idem in eos habere multitudin
quod illi in ſingulos è multitudine habēt. Omnia aliarum gentium qu
ſub legitimis regibus degunt iura nobiſcum faciunt. Omnes natione
quæ regibus a ſe electis parent, hoc communiter ſentiunt, quicquid iu
ris alicui populus dederit, idem eū iuſtis de cauſis poſſe repoſcere. Ho
ciuitates omnes ſemper ius retinuerunt. Itaq; Lentulus, quòd cū Ca
tilina de euertēda repub. coniuraſſet, ſe prætura coactus eſt abdicare; &
decemuiri legum Romanarum conditores cùm in ſummo magiſtrat
eſſent, in ordinē ſunt redacti; & Venetorum duces aliquot, & Chilpe
ricus rex Frācorū, depoſitis imperij inſignibus, in monaſterijs priuat
cōſenuerunt: & non adeò pridē Chriſtiernus Cimbrorum rex poſt vi
ceſimum fere annum quam exutus eſt regno, in cuſtodia vitam finiuit
ſed ne dictatura quidē (quod tyrannidis erat genus) non in populi po
teſtate erat. Semperq; id ius obſeruatum eſt, vt beneficia publica mal
collocata repeti. & libertas (cui iura maximè fauent) libertis ingrati
adimi poſſet. Hæc de exteris nationibus hactenus dicta ſint, ne ſoli vid
amur ius nouū aduerſus noſtros reges vſurpaſſe. Quod autem ad no
proprie pertinet, res paucis verbis tranſigi poterat. M. Quo pacto? ho
enim libens audire cupio. B. poſſē enumerare duodecim, aut etiam am
plius reges, qui ob ſcelera & flagitia aut in perpetues carceres ſun
damnati, aut exilio vel morte voluntaria iuſtas ſcelerum pœna
fugerunt. Sed ne quis vetera & obſoleta me referre cauſetu
ſi Culenos, Euenos, & Ferchardos cōmemorē è patrum no
ſtrorum memoria paucos proferam. Iacobū tertiū omnes ordines iu
re cæſum in conuētu publico iudicarunt, ob ſummam erga ſuos crude
litatē & flagitioſam tupitudinē: cauerunt que in poſterum ne cuiqu
eorum qui coierunt, conſenſerunt, pecuniam operáue cōtulerunt, e
res fraudi eſſet. Quod igitur re geſtæ rectè atq; ordine factum iudica
runt, non eſt dubiū quin ad exēplum in poſterum proponi voluerint
nihilo certe minus, quam L. Quintius, qui Seruilium Ahalam laudaui
pro tribunali, quòd Sp Meliū tergiuerſantem & renuentem in ius ve
nire, in foro trucidauiſſet: nec ciuili ſanguine pollutum, ſed tyrann
cæde nobilitatum ille eum exiſtimauit, & vniuerſa poſterorū ſeries a
firmauit. Qui ciuis affectantis tyrannidem cædem probauit, quid pu
tas eū de tyrāno in ciuium bonis latrocinium, in ſanguine carnificin
exercente facturū fuiſſe? Quid noſtri homines? Nōne qui facinus pe

petra

petratum ſunt publico decreto impunitate proſecuti, de eo ſi quando poſterius acciderit, legem ſtatuiſſe tibi videntur? Nihil enim ad ſummam intereſt, de eo quod factum eſt iudices, an de futuro ſtatuas. Vtroque enim modo de facinoris genere, & auctoris pœna vel præmio iudicatur. M, Iſta fortaſſe apud noſtros homines valebunt: foris autem neſcio quomodo aliæ gentes hæc accepturæ ſint. Illis mihi ſatisfaciendū vides: non vt in iudicio de crimine, ſed in publica luce de fama, nec mea (qui a ſuſpitione procul abſum) ſed ciuiū meorū. Vereor enim ne decreta, quibus te ſatis protectum putas, magis culpaturæ ſint exteræ nationes, quam facinus ipſum plenum atrocitatis & inuidiæ. De exéplis vero quæ propoſuiſti, ſcis, ni fallor, quid pro cuiuſq; ingenio & iudicio in vtranq; partem dici ſoleat. Velim igitur (quoniam cætera non tā ex hominū decretis quàm è naturæ fōtibus mihi viſus es expediſſe) ſi quid habes quod pro leges iſtius æquitate dicas. paucis exponas, B. Etſi hoc iniquum videri poteſt pro lege à primis vſq; temporibus regni Scotici tot ſeculorum vſu probata, populo neceſſaria, regibus nec iniqua, nec parum honeſta, nunc demū παρανομίας accuſata cauſam dicere apud exteros, tua tamen cauſa id experiar. Ac tanquam cum illis ipſis qui tibi negotium faceſſere volēt, agerē, primum illud rogo, quid eſt quod hic reprehenſione dignum arbitramini? cauſam ne cur quæſita eſt? an legem ipſam? quæſita eſt enim ad coërcendum iniuſtas regum libidines. Hoc qui damnat, eadē opera omnes ōnium gētiū leges damnet oportet, eādē enim ob cauſam omnes expetitæ ſunt. An legē ipſam reprehēditis, regeſq; ſolui legibus æquum exiſtimatis? id quoq; an expediat videamus. Ac populo quidē vt nō expedire probē, nō multis opus eſt verbis. Nam ſi recte ſuperiore ſermone medico regē cōparauimus: vt nō expedit populo impunitatem, quem velit occidendi medico permitti, ita nec publicè eſt vtile, in omnes promiſcuā graſſandi licentiam regibus donari. Populo igitur cuius eſt in legibus ferundis ſumma poteſtas, non eſt quod ſuccenſeamus, ſi quēadmodum regem bonum ſibi ita regi nō optimo legem præeſſe velit. Quod ſi regi hæc lex non ſit vtilis, videamus an agi cum populo debeat, vt aliquid de ſuo remittat iure: & de ea abroganda non in trinundinum, ſed more noſtro, in quadrageſimum diem indicamus commitia. Interim vero de eadem hic inter nos diſſeramus, dic mihi qui inſanum vinculis liberat, commodū ne inſanientis tibi reſpicere vedetur?

M. Minimè. B. Quid, qui febre laboranti ita vt non multum abſit ab inſania, frigidam aſſiduè petenti det; eúmne bene mereri de ægrotante putas? M. At ego de ſanis regibus loquor. Et rectè valentibus medicina, & ſanis regib. opus eſſe legibus nego. Tu verò reges omnes malos videri vis, omnibus enim leges imponis. B. Minimè quidẽ omnes: ſed nec vniuerſũ populum exiſtimo malum, & tamẽ lex vniuerſũ vna voce alloquitur. Eam autẽ vocem mali formidant: boni ad ſe nihil attinere putant. Ita nec reges boni quod indignentur huic legi habent; & mali ſi ſaperent, legis latori gratiam haberent, qui, quod ipſis inutile futurum intelligebat, id ne eis liceret, ſtatuit. Quod profectò facient, ſi ad ſanitatem aliquando redibunt: non ſecus ac morbo leuati medico gratias agunt, quem, quòd ægrotantium cupiditatibus non obſequeretur, oderant. Sin in ſua perſeuerent reges inſania, qui maximè eis obſequitur, is maximè iudicandus eſt inimicus. In hoc genere ſunt adulatores: qui dum eorum vitia blandiendo fouent, morbum augẽt, ac tandẽ vna ferè cum Regibus præcipites ruũt. M. Negare certè nõ poſſum, quin tales principes legum vinculis fuerint & ſint cõſtringendi. Nullum enim monſtrum eſt violentius & magis peſtiferum homine, vbi (vt in poëtarum fabulis eſt) ſemel in belluam degenerauerit. B. Hoc tu multo magis dicas, ſi animaduerteris quàm multiplex animal ſit homo, & quàm è varijs monſtris compoſitum. Quam rem veteres poëtæ & acutè peruiderunt, & eleganter expreſſerunt; cùm Prometheа tradunt in homine fingendo è ſingulis animantibus aliquam particulam in eum contuliſſe. Omnium ſingillatim referre naturas infinitũ eſſet: certè duo monſtra teterrima in homine perſpicuè apparẽt; ira, & libido. At leges quid aliud agunt, aut expetunt, quàm vt hæc mõſtra pareãt rationi? vtq; rationi dũ non obtemperant, ea ſuarũ iuſſionũ vinculis coërceant? Qui ſoluit igitur vinculis ſiue regem ſeu quẽuis alium, non vnum ille hominẽ ſoluit, ſed duo monſtra longè crudeliſſima aduerſus rationẽ immittit, & ad legum clauſtra perfringenda armat: vt rectè ac verè mihi dixiſſe videatur Ariſtoteles, qui legi pareat eum Deo & legi parere: qui regi, homini & belluæ. M. Etſi hæc ſatis cõcinnè dici videãtur, dupliciter à nobis erratum arbitror. Primum quòd poſtrema cum prioribus mihi non ſatis conuenire videãtur, deinde quòd, vt cætera nobis conſtent, nihil mihi profectum adhuc videtur ad ſummam noſtræ diſputationis. Superius enim conſenſimus eandem

eandē regis & legis vocē eſſe debere. Hîc eum legibus facimus obnoxium. Hoc autem vt concedamus maximè verum eſſe, quid tandem hac cōcluſione promouimus? quis enim tyrannum è rege factum in ius vocabit? ius enim ſine viribus vereor vt per ſe ſatis ſit potens ad regē ſui muneris oblitum coërcendum, aut inuitum ad cauſæ dictionem trahēdum. B. Vereor vt ſatis animaduerteris, quæ de regia poteſtate ſunt ſuperius diſputata. Nam ſi animaduertiſſes, facilè intellexiſſes iſta quæ modò recitaſti non eſſe inter ſe pugnantia. Id quo faciliùs accipias, primùm mihi reſpōde: cùm magiſtratus vel ſcriba præit verba præconi, nōne eadē eſt vtriusq; vox? præconis, dico & ſcribæ. M. Eadē prorſus. B. Vter tibi maior videtur? M. Qui verba præit. B. Quid Rex edicti auctor? M. Maior vtroq;. B. Ad hanc igitur imaginem componamus regē, legē, & populum. Regis & legis eadē eſt vox. Vter auctoritatē habet ab altero? Rex ne à lege, an lex à rege? M. Rex à lege. B. Vnde id colligis? M. Quia non Rex legi, ſed lex regi coërcēdo quæſita eſt. Et à lege idipſum habet, quòd Rex eſt. Nam abſq; ea tyrannus eſſet. B. Lex igitur rege potentior eſt: ac velut rectrix & moderatrix & cupiditatū & actionum eius. M. Id iam conceſſum eſt. B. Quid? populi & legis, nonne eadē vox eſt? M. Eadem. B. Vter potentior, populus an lex? M. Vniuerſus, opinor, populus. B. Cur id opinaris? M. Eſt enim velut parens certè auctor, legis; vt qui eam, vbi viſum eſt, condere, aut abrogare poteſt. B. Igitur cùm lex ſit rege, populus lege potentior, vidēdum num ſit, ad quem regem in ius vocemus. Hoc item excutiamus, quæ alterius cauſa ſunt inſtituta, nonne ſunt minoris illis quorum cauſa quæſita ſunt? M. Iſtud velim apertius. B. Hac igitur ſequere Frænum nō equi cauſa cōparatum eſt? M. Equi ſcilicet. B. Quid ephippia, phaleræ, calcaria? M. Eadem cauſa. B Equus autem ſi nullus eſſet, nullus harum rerum foret vſus? M. Nullus. B. Equus igitur omnibus his præſtantior eſt. M. Quidni? B. Quid equus? in quem vſum expetitur? M. In plurimos. Imprimis autem ad victoriam bello parandum. B. Pluris igitur victoriam equis, armis, cæteriſq; rebus quæ in vſum belli parantur, æſtimamus. M. Pluris profectò. B. In rege creando quid potiſſimum ſpectarunt homines? M. Populi, vt opinor, vtilitatem. B. Quod ſi nullus hominum cœtus eſſet, regibus non foret opus? M. Nihil prorſus. B. Populus igitur rege præſtantior. M. Neceſſe eſt. B. Si præſtantior eſt, etiam & maior. Rex igitur cùm ad populi iudicium vocatur, minor ad

maiorem in ius vocatur. M At enim quando ſperabimus iſtam fœlicitatẽ, vt populus vniuerſus in id quod rectũ eſt conſentiat? B. Id quidẽ vix eſt ſperandum. Expectare certè neceſſe non eſt: alioqui neq; lex ferri, nec magiſtratus creari poſſet, neq; enim vlla ferè lex ſatis æqua eſt omnibus: nec hominũ ferè quiſquam eſt ea populari gratia, vt neminẽ habeat aut inimicũ aut inuidũ & obtrectatorem, Id modò quæritur vt lex maiori parti ſit vtilis, & de candidato maior pars bene ſentiant. Quòd ſi maior populi pars legem iubere & magiſtratũ creare poteſt; quid vetat quo minus & ipſe de magiſtratu iudicare, & iudices ei ferre queat? aut ſi Tribb. plebis Romani, & Ephori Lacedæmonij ad leniendam vim imperij ſunt quæſiti, iniquũ ne cuiquam videri debet, ſi liber populus aut ſimili aut etiam diuerſa ratione in reprimenda tyrãnidis acerbitate ſibi proſpexerit? M. Hîc ego propemodũ videre videor quid populus poſſit: quid autem velit, aut ferat, difficile eſt iudicare. Maior enim pars ferè vetera & conſueta requirit, à nouitate abhorret; quod eo magis mirandum eſt, cũ in cibis, veſtitu, ædificijs totoq́, ſupellectilis inſtrumẽto tanta ſit incõſtantia. B. Noli putare hæc à me dicta eſſe, quòd quicquam noui in hoc genere fieri velim, ſed vt oſtenderem id vetus fuiſſe vt rex apud iudices cauſam diceret. Quod tu propemodũ incredibile, nedum nouũ credebas. Nam vt omittam quoties id factum ſit apud maiores, vti antè à nobis aliqua ex parte dictũ eſt, & tute ex hiſtoria facilè colligere potes, audíſtine vnquã ab eis qui de regno cõtenderent, item eſſe ad arbitros? M. Apud Perſas quidem id factũ aliquando audiui. B. Et noſtri ſcriptores idẽ à Grimo & Milcolumbo Secundo factum narrant. Sed ne id genus cognitorum à litigãtibus ipſorũ cõſenſu aſſumi ſolere cauſeris, ad iudices ordinarios veniamus. M. Hîc vereor ne propemodũ idem facias ac ſi quis in Oceano captandis balænis tendat retia. B. Quamobrem verò? M. Quia omnis prehenſio, coercitio, animaduerſio potentioris eſt aduerſus inferiores. Regem verò ad quos iudices adeſſe iubebis: Ad eóſne in quos ipſi ſũma iudicãdi eſt poteſtas? quos vno illo verbo, veto, poſſit compeſcere? B. Quid ſi maior aliqua poteſtas reperiatur, cui id iuris ſit in reges, quod regibus eſt in cæteros? M. Audire iſtud cupio. B. Hanc ſi meminiſti, in populo diximus eſſe poteſtatem. M. In vniuerſo quidem populo, aut in maiore eius parte. Illud etiam amplius tibi largior, in ijs in quos populus aut maior pars populi eam poteſtatem tranſmiſerit. B.

Benefacis,

Benefacis, qui me iſto labore leues. M. Sed non ignoras maiorem multitudinis partem vel metu vel præmijs vel ſpe largitionis & impunitatis corrumpi, vt ſua commoda & voluptates, publicæ vtilitati, atq; etiã incolumitati præferant: qui autem ijs rebus non moueantur, nõ adeò multi ſunt.

Rari quippe boni numero ſunt: vix totidem, quot
Thebarum portæ, vel diuitis oſtia nili.

Omnis autem reliqua colluuies ſanguine & rapinis ſaginata ſuam libertatem habet venalem, alienæ inuidet. Vt etiã eos prætercam quibus malorũ quoq; regũ nomen eſt ſacroſanctũ. Omitto etiam illos, qui etſi nõ ignorant quid liceat & æquum ſit, tamen honeſtis periculis quietã inertiã præferunt: & in euentus expectationẽ animo ſuſpenſi ſua conſilia componunt: aut fortunam partiũ nõ cauſam ſequuntur. Hæc quãta ſit futura multitudo vides. B. Magna profectò: nec tamen maxima. Nam tyrannorũ iniuriæ ad multos, beneficia ad paucos pertinere poſſunt. Cupiditas enim vulgi inexplebilis, velut ignis adiecta materia vehemẽtius accenditur, quod verò á multis aufertur per vim, paucorũ magis alit famem, quàm ſatiat libidinẽ. Deinde talium ferè hominum fluxa eſt, *Et cum fortuna ſtatq; caditq; fides.*

Quod ſi etiã in ſententia maximè perſtarent, tamen in ciuium numero nõ eſſent habendi. Violatores enim ſunt humanæ ſocietatis, aut certè proditores: quod vitium ſi in rege ferendum non eſt, multo minus in priuato eſt tollerabile. Qui igitur ciues habendi ſunt? qui legibus parent, ſocietatem hominum tuentur, qui labores omnes, omnia pericula malunt pro ſuorum ſalute obire, quàm in otio ab honeſtate ſeiuncto per ignauiam conſeneſcere: qui non præſentes fructus, ſed æternitatis memoriam ante oculos propoſitam habent. Quòd ſi quos timor & rerum ſuarum reſpectus à periculis reuocat, tamen & facinoris præclari ſplendor, & virtutis pulchritudo animos deiectos eriget: & qui auctores, qui duces eſſe non audebunt, comites fieri non recuſabunt. Itaq; ſi ciues non è numero, ſed dignitate cenſeantur, non ſolùm pars melior, ſed etiam maior, pro libertate, pro honeſto pro incolumitate ſtabit. Quod ſi etiam tota plebs diſſentiat, nihil iſtud ad præſentẽ diſputationem facit: non enim hîc quid futurum ſit, ſed quid iure fieri poſſit quærimus. Sed iam ad ordinaria iudicia veniamus. M. Iſtud iamdudum expecto. B. Si priuatus quiſpiam prædium, aut agri ſui partem

contra quàm æquum eſt à rege teneri contendat, quid hîc priuato faciendum cenſes? cedétne agro, quoniam regi iudicem ferre non poterit? M. Minime, Sed non regem, ſed procuratorem eius adeſſe iubebit. B. Iam iſtud perfugium, quo tu vteris, quam vim habeat vide. Mea enim nihil refert, an ipſe Rex aderit, an eius procurator; vtroq; enim modo regis periculo litigabitur: ei, non procuratori, ex euentu iudicij damnum aut lucrum accedet. Ipſe deniq; reus eſt: id eſt, is cuius res agitur. Nunc tu velim conſideres, quàm non modò ſit abſurdum, ſed etiam iniquum, de prædiolo, de luminibus, de ſtillicidijs aduerſus regé iudicium dari: parricidij, veneficij, perduellionis nullum eſſe iudicium: in minoribus rebus ſeueritate iuris vti, in maximis flagitijs ſummam licentiam & impunitatem permitti: vt plané verum eſſe videatur antiquum illud, leges aranearum telis eſſe perſimiles, quæ muſcas detineant, animalia maiora tranſmittant. Neq; iuſta eſt illa quorundam querela & indignatio, qui dicunt neq; honeſtum nec æquum eſſe vt de rege ab inferioris ordinis homine pronuncietur, cùm in lite de pecunia vel agro iam id videant receptum: & ſummi ſecundum regem viri plerunq; cauſam dicant apud iudices, neq; diuitijs, neq; nobilitate nec rebus geſtis pares: ac neque adeò multum ſupra vulgus eminentes; lôgeque maiore interuallo infra reos quàm ſupremi ordinis homines ſint infra reges. Nec ea tamen re optimates illi ac viri primarij de ſua dignitate quicquam detractum exiſtimant. Quòd ſi ſemel illud recipiamus, vt nemo apud iudicem niſi omnibus rebus ſuperiorem ſiſti poſſit, expectandum erit tenuioribus donec regi aut libeat aut otium ſit vt de nobili reo cognoſcat. Quid, quòd iſtorum querela non modò iniuſta ſed etiã falſa eſt? nemo enim qui ad iudicem venit, ad inferiorem venit: præſertim cùm tãtus honos à Deo ipſo iudicum ordini habeatur, vt eos non reges modò ſed etiam deos vocet: ſuamq; quoad fieri poteſt, dignitatem cum eis communicet. Itaque Pontifices illi Romani qui regibus pedes ſuos gratioſè indulgebant oſculandos, qui aduenĩetibus ad ſe mulas ſuas obuiam honoris cauſa mittebant, qui pedibus Imperatorum ceruices conculcabant, in ius vocati parebant: à iudicibus coacti ſe magiſtratu abdicabant. Ioannes viceſimus ſecundus è fuga retractus, etiam in carcerem coniectus, ac vix tandem pecunia liberatus, alium in ſuum locum ſurrogatum adorauit: atque illa adoratione iudicum ſententiam approbauit. Quid Synodus Baſilien-

ſis? nonne communi omnium ordinum conſenſu ſtatuit, atque ſanxit pontificem ſubiectum eſſe ſenatui ſacerdotum? Quibus autem rationibus vt id facerent, patribus illis perſuaſum ſit, è cõciliorum actis repetere potes. Reges igitur, qui pontificum maieſtatem tanto ſupra ſe fatentur eminere, vt ſuæ celſitudinis faſtigio omnibus eis obumbret, neſcio quo modo in eo ſuæ dignitatis imminutionem poſitam cenſeant, quo pontifex è tanto altiore ſolio deſcendere, ſe non putauit indignum; vt videlicet cauſam in concilio Cardinalium diceret. Quid quod falſa eſt eorum querela qui indignantur ſe ad inferioris tribunal ſiſti? Nõ enim in iudicijs dãnat & abſoluit neſcio quis Titius, aut Sempronius, aut Stichus, ſed lex ipſa: cui vt reges parerent honorificum iudicarunt clariſſimi Impp. Theodoſius & Valentinianus. Eorum verba, quoniam digniſſima ſunt omnium ſeculorum memoria, hîc apponam. Digna (inquiunt) vox maieſtate regnantis, legibus ſe alligatum principem fateri. Et re vera imperio maius eſt ſubmittere legibus principatum: & oraculo præſentis edicti quod licere alij non patimur, indicamus. Hæc optimi principes & ſenſerunt, & ſanciuerunt: neque peſſimi eadem non vident. Nero enim in morem citharædorum cultus non modo geſtus & motus eorum obſeruaſſe dicitur, ſed etiam cùm in iudicium eſt ventum, inter ſpem timorẽque ſollicitus de victoria ſtetiſſe: etſi enim ſe victorem declaratum iri ſciret, tamen victoriam honeſtiorem fore exiſtimabat, ſi non adulatione iudicantium, ſed legitimo certamine eſſet adeptus: legiſque obſeruationem non ab imminutionem auctoritatis, ſed ad victoriæ ſplendorem facere opinabatur. M. Non eſt, vt video, tam inſolens tua oratio, quám initio putaram cùm reges parere legibus volebas: nititur enim non tam Philoſophorum quàm regum, imperatorum & conciliorum Eccleſiæ auctoritate. Sed quod hic dicis non hominem ſed legem eſſe quæ iudicet, non ſatis aſſequor. B. Reuoca paulùm ſuperiora in memoriam, Nonne regis & legis eandem eſſe vocem diximus? M. Factum. B. Quid ſcribæ, & præconis cùm legem pronuntiat? M. Eadem. B. Quid iudicis, cùm legem decreto ſuo præexit? M. Eadem. B. Vter verò ab vtro auctoritatem habet, iudexne à lege, an lex a iudice? M. A lege iudex. B. Vis igitur ſententiæ à lege eſt ſola verò verborum pronuntiatio iudicis. M. Videtur. B. Imò nihil certius. Iudicum enim ſententiæ ſecundum legem pronuntiatæ ratæ ſunt, ſecus reſcinduntur. M. Nihil verius. B. Vides igitur ex lege iudici, non è iudice legi auctoritatẽ eſſe. M. Video. B. Nec pronunciantes humilitas dignitatem legis im-

 minuit

minuit; ſed legum dignitas, ſiue Rex, ſiue iudex, ſiue præco eam pronunciet, ſemper eſt eadem. M. Prorſus. B. Lex igitur ſemel ſancita primum vox eſt regis, ac deinde aliorum. M. Ita eſt. B. Rex igitur cùm à iudice, damnatur, lege damnari videtur. M. Planè. B. Si à lege igitur ſua ipſius voce damnatur: ſiquidem eadem eſt legis & regis vox. M. Sua vt videtur, non minus quàm ſi literis ſua manu ſcriptis teneatur. *B.* Quid eſt ergo, quod de iudice tantopere laboramus, cùm regis ipſius confeſſionem, hoc eſt legem teneamus? Quin & hoc inſpiciamus, quod modo mihi venit in mentem. Rex cùm in quauis cauſa pro iudice ſedet, nonne omnes alias perſonas deponere debet, fratris, patris, propinqui, amici, inimici: ſolamque iudicis perſonam retinere? M. Debet. *B.* Eiuſque vnius meminiſſe perſonæ quæ actionis propria eſt? M. Vellem iſtud magis perſpicuè diceres. B. Aduerte igitur: cum quis rem alienam clam inuolat, quid eum facere dicimus? M. Furari, opinor. B. Quod nomen ei damus ob hanc actionem? M. Furis videlicet. *B.* Quid, aliena vxore qui vtitur tanquam ſua? M. Mœchari. B. Quẽ eum vocabimus? Mœchum. B. Quid, qui iudicat? M. Iudicem vocamus. B. Cæteris quoque ad hunc modum ab actionibus quas tum agunt, nomina rectè dari poſſunt. M Poſſunt. B, Rex igitur cùm ius dicet, alias omnes perſonas exuet. M. Exuet profectò: & eas maximè quæ in iudicando alteri litigantium officere poſſunt. B. Quid de quo iudicatur? quod ei nomen ab actione dabimus? M. Reum vocare poſſumus. B. Et is nonne æquum eſt vt perſonas quæ iudicio poſſunt officere, exuat? M. Certè is etiam ſi quas alias perſonas quam rei gerat, eæ tamen nihil ad iudicem pertinent: cùm ne pauperis quidem in iudicando Deus rationem haberi velit. B. Igitur ſi quis qui pictor eſt & grammaticus, iudicio cõtendat de arte pingendi aduerſus eum qui pictor eſt, grammaticus vero non eſt, nihil ei grammaticæ ſcientia hîc prodeſſe debet: M. Nihil. B. Nec pingendi peritia, ſi ei de grammatica ſit contentio? M. Nihilo magis. *B.* Igitur in iudicio iudex vnum agnoſcet nomẽ, criminis videlicet, de quo reum aduerſarius accuſat. M. Vnũ.

B. Quid ſi Rex fiat parricidij reus, nomen regis an quicquam ad iudicem attinet.

M. Nihil, ſed parricidæ tantum non enim in controuerſiam de regno venit ſed de parricidio.

B. Quid ſi duo parricidæ in ius vocentur alter Rex alter pauper: nonne par cognitio iudicis erit de vtroque? M. Par, nec minus vere quam elegan

ter mihi dictum videtur à Lucano. *Rheni mihi Cæſar in vndis*
Dux erat, hic ſocius. Facinus quos inquinat, æquat.

B. Vere profecto. Non igitur de rege & paupere hîc iudicabitur, ſed de parricidis. Tum enim de rege iudicaretur, ſi quæreretur de duobus vter eſſe debeat Rex: aut ſi in quæſtionē veniat réxne ſit Hiero an tyrānus aut ſi quid aliud in quæſtionē veniat, quod proprie ad regis functionē pertineat. Veluti de pictore fit iudiciū, cùm quæritur ecquid ſciat artē pingendi.

M. Quid ſi rex ſua ſponte nolit, nec vi cogi poſſit, vt in ius veniat? B. Hæc ei cauſa cum omnibus facinoroſis eſt communis: nullus enim aut latro aut veneficus vltro in ius veniet. Sed ſcis opinor quid lex permittat, furem nocturnum quouis modo; diurnum, ſi telo ſe defēderit, interficere. Quod ſi aliter quàm vi in ius protrahi non poſſit, meminiſti quid tum fieri ſoleat. Latrones enim potentiores quam vt iure cum eis agi poſſit, bello & armis perſequimur. Nec alia ferè bellorum omnium cauſa prætenditur inter nationes, populos, & Reges, quā iniuriæ, de quibus cùm iudicio non poteſt decerni, ferro cernitur. M. Aduerſus hoſtes quidem ob iſtas cauſas bella geri ſolent: cum regibus alia ratio eſt, quibus iureiurando ſanctiſſimo interpoſito ad parendum ſumus obſtricti.

B. Obſtricti quidem ſumus: ſed illi contra priores promittunt ſe ex æquo & bono ius dicturos. M. Ita res habet. B. Mutua igitur regi cum ciuibus eſt pactio. M. Ita videtur. B. Qui prior à conuentis recedit, contraque quàm pactus eſt facit, nonne is pacta & conuenta ſoluit? M. Soluit. B. Soluto igitur vinculo, quod Regem cum populo continebat, quicquid iuris ex pactione ad eum qui pacta ſoluit pertinebat, id, reor, amittitur. M. Amittitur. B. Is etiam cum quo erat conuentum æquè fit atque ante ſtipulationem erat, liber. M. Eodem planè iure, atque eadem libertate. B. Rex autem ſi facit quæ ſunt ſoluendæ ſocietati humanæ, cuius continendæ cauſa fuit creatus, quid eum vocamus? Tyranum, opinor. B. Tyrannus autem non modo non iuſtū habet imperium in populum, ſed etiam populi hoſtis eſt. M. Hoſtis profecto. B. Cum hoſte, ob graues & intolerabiles iniurias eſt iuſtum bellum. M. Iuſtum ſanè. B. Quid in eo, quod cum totius humani generis hoſte, hoc eſt tyranno, geritur? M. Iuſtiſſimum. B. Bello autem cum hoſte iuſta de cauſa ſemel ſuſcepta ius eſt non modo vniuerſo populo, ſed ſingulis etiam hoſtem interimere. M. Fateor.

B. Quid tyrānum hoſtem publicum, quocū omnibus bonis perpetuū eſt bellum? nonne ſinguli è tota generis humani multitudine iure om-

nes bellorum pænas ab eo expetere poſſunt? M. Video nationes ferè omnes in ea fuiſſe ſententia. Nam & Thebe laudari ſolet, quòd maritum; & Timoleon, quod fratrem; & Caſſius, quòd filium interfecerit: & Fuluius, quòd filium ad Catilinam proficiſcentem; & Brutus, quòd filios & propinquos, cùm reducendi tyranni conſilia eos reſciſſet iniſſe, necauerit: & publicè præmia erant tyrannicidis, & honores à multis Græciæ ciuitatibus inſtituti; adeò (quod antè dictum eſt) nullum ne humanitatis quidem vinculum cum tyrannis eſſe exiſtimabant. Sed quid ſingulorum aſſenſum colligo, cùm poſſum vniuerſi propè orbis teſtimonium proferre? Quis enim Domitium Corbulonem non grauiter reprehendit, quòd adeò generis humani ſalutem neglexerit, vt Neronem cùm facilè poſſet, imperio non deiecerit? Nec à Romanis modò eſt reprehenſus, ſed à Tyridate Perſarum rege, nihil minus metuente quàm ne id exemplum ad ſe aliquando pertineret. Sed nec peſſimorum hominum animi crudelitate efferati ab hoc publico in tyrannos odio ita ſunt liberi, vt non aliquando inuitis erumpat, & ad imaginem veri & honeſti eos torpere & obſtupeſcere cogat. C. Caligulæ crudeliſſimi tyranni pari crudelitate miniſtri cùm cæſo Domino tumultuarentur, & cædis auctores ad ſupplicium depoſcerent, ſubinde vociferantes quis imperatorem occideſſet. Valerius Aſiaticus homo conſularis è loco conſpicuo vnde audiri & cerni poſſet, exclamauit. Vtinam ego eum occidiſſem! Ad hanc vocem homines propè omnis humanitatis expertes velut attoniti, à tumultu ceſſarunt. Tanta enim vis eſt honeſti, vt leuiſſima ſpecie eius animis oblata impetus violenti conquieſcant, & furor incitatus relangueſcat, & rationis imperium amentia velit nolit agnoſcat. Neq; iſti qui nunc cælum terræ clamoribus miſcent, aliter ſentiunt. Id autem vel hinc facilè intelligimus, quòd quæ nunc geſta reprehendunt eadem, autem in ſpeciem atrociora è vetere hiſtoria cùm recitantur, laudant & probant: ex eoq; apertè demonſtrant ſe magis priuatis affectionibus obſequi quàm publico aliquo damno commoueri. Sed quid certiorem teſtem quærimus, quid tyranni mereantur, ipſorum conſcientia? Inde ille perpetuus ab omnibus, & potiſſimum à bonis, metus: & gladium quem in alios diſtrictum ſemper habent, ſuis ceruicibus ſemper impendentem vident, & ſuo in alios odio, aliorum in ſe animos metiuntur. Contrà verò boni neminem metuendo ſæpe creant ſibi periculum, dum non ex vitioſa hominum natura, ſed è ſuo in alios merito, aliorum in ſe beneuolentiam expendunt.

B. Verum

B. Verum igitur illud exiſtimas, tyrannos in ſæuiſsimarum belluarum numero habendos: tyrannicamq; violētiam magis eſſe cōtra naturam quàm paupertatem, quàm morbos, quàm mortem, cæteraq; mala quæ poſſunt hominibus ſponte naturæ accidere. M. Equidē cùm rationum momenta mecum expendo, non poſſum negare quin iſta vera ſint, ſed cùm pericula & incōmoda occurrunt, quæ hanc ſententiam ſubſequuntur, continuò velut iniecto fræno animus neſcio quomodo labaſcit, & à recto illo nimium Stoico & ſeuero ad vtilitatem ſe inflectit, & propè deficit. Nam ſi cuiuis tyrannum occidere licebit, vide quantam ad nequitiam feneſtram hominibus improbis apereias: quantum bonis periculum crees: malis licentiam permittas: omnibus omnium rerum perturbationem immittas! Quis enim cùm regē bonum, aut certè non peſſimum occiderit, non iſtam honeſti ſpeciem ſuo ſceleri prætendere poterit? aut ſi etiam quiuis è ciuium bonorum numero dignum omni ſupplicio principem vel occidere fruſtra tentarit, vel etiam cogitatum facinus peregerit, quantam omnium rerum confuſionem ſequi neceſſe eſt? dum & mali tumultuabuntur, indignati ducem ſibi ereptum, nec omnes boni factum probabunt. Nec qui probabunt, omnes auctorem libertatis aduerſus ſceleſtā factionem defendent, & pleriq; obtentu honeſto pacis, ſuam ſegnitiem velabunt, aut potius virtutem alienam calumniabūtur, quàm ſuam fatebuntur ignauiam. Hæc profectò vtilitatis priuatæ recordatio, & publicæ cauſæ deſertæ excuſatio, & periculorum metus, animum pleriſq; ſi non frangit, certè debilitat, & tranquillitatem & ſi non certisſimam, cogit incerte libertatis expectationi præponere. B. Tu ſi memoria teneas ſuperiora, facilè metus hic tuus diſcutietur. Diximus enim quaſdam eſſe tyrannidas populi liberis ſuffragijs comprobatas, quas ob adminiſtrationis moderationem regijs nominibus dignamur. Nemo me auctore non modò quenquam horum, ſed nec eorum qui per vim vel fraudem dominatum ſibi pepererunt violabit, ſi modò ciuilis animi tēperamētum in gubernando adhibuerint. Tales fuerunt apud Romanos Veſpaſianus, Titus, Pertinax: Alexander, apud Græcos: Hiero Syracuſis, qui licet vi & armis imperiū pepererūt, tamē iuſtitia & æquitate meruerunt vt inter iuſtos reges cenſeantur. Præterea ego in hoc genere quid fieri iure poſſit aut debeat explico, non ad rem ſuſcipiendum exhortor. In illo enim ſatis eſt rei notatio, & dilucida explicatio: in hoc vero, & in ſuſcipiendo conſilio opus eſt in aggrediendo prudentia, in efficiendo virtute. Hæc cùm temporibus, perſonis, locis, cæteriſque rei ge-

rendæ

rendæ inſtrumentis, aut iuuentur aut euertantur, ſi quis temerè attentauerit, nihilo magis eius erroris culpa ad me pertinet, quàm medico qui remedia morborum commodè deſcripſit, eius culpa eſt præſtanda qui alieno tempore ea ægrotantibus dederit. M. Vnum mihi adhuc ad abſoluendum hanc diſputationem deeſſe videtur: id ſi adieceris cumulatum abs te beneficium accepiſſe me exiſtimabo: nempe ſi quæ ſit Eccleſiæ cenſura de tyrannis, ex te intelligam. B. Eam cùm voles ex Epiſtola priore Pauli ad Corinthios tibi ſumere licebit: vbi Apoſtolus vetat cum palam facinoroſis aut flagitioſis vllum conuictus aut ſermonis habere commercium. Id ſi inter Chriſtianos obſeruaretur, ſceleratis, niſi reſipiſcerent, fame, frigore, & nuditate pereundum eſſet.

M. Grauis profectò ſententia: ſed neſcio an populus, qui tantum ſolet magiſtratibus vbiq; tribuere, ſub hac formula reges etiam complectendos credet. B. Certè veteres Eccleſiaſtici ſcriptores ita ad vnũ Pauli ſententiam intellexerunt Nam & Theodoſium imperatorem Ambroſius è cœtu Chriſtianorum excluſit, & Theodoſius Epiſcopo paruit. Nec vllius, quod ſciam, Epiſcopi factum antiquitas maioribus eſt laudibus proſecuta: nec vllius imperatoris modeſtia magis eſt commendata. Ad rem autem quantum intereſt, an extra ciuitatem Chriſtianam pellaris, an igni & aqua tibi interdicatur? magiſtratibus enim omnibus aduerſus eos qui facere imperata recuſant, hoc grauisſimum eſt decretum: & illud Eccleſiaſticorum. Vtriuſq; autem imperij ſpreti pœna mors eſt: ſed alter corporis, alter totius hominis interitum denuntiat. Igitur Eccleſia, (quæ multo leuiora crimina morte punienda cenſet) quem viuum è cœtu bonorum expellit, mortuum in cœtum cacodæmonum relegat, non eum morte dignum exiſtimabit? Pro æquitate cauſæ ſatis multa mihi dixiſſe videor: quæ ſi exterorum quibuſdam minus placeant, conſiderent, rogo, quàm iniq; nobiſcum agant. Nam cùm permultæ per Europã ſint nationes & magnæ & opulentæ, ſuæq; cuiq; leges; arroganter faciunt, qui formulam regnandi quam ipſi habent, omnibus præſcribunt, Heluetij remp. habent: Germania nomine imperij, regno legitimo vtitur: ciuitates (vt audio) nonnullæ per Germaniam optimatibus parent. Veneti Dominatum ex his omnibus habent temperatum: Moſcouia tyrannide gaudet. Nos regnum exiguũ quidem, ſed iam bis mille annos ab exterarum gentium imperio liberũ tenemus. Reges legitimos ab initio creauimus, leges & nobis & illis æquas impoſuimus: vtiles fuiſſe temporis

poris diuturnitas commonſtrat. Earum enim obſeruatione magis quàm armis adhuc hoc regnum ſtetit. Quæ tandem iniquitas eſt hæc, velle vt leges, quarum vtilitatem tot ſæculis experti ſumus, aut abrogemus, aut negligamus? aut quæ eſt iſta impudentia, vt qui ſuum imperium tueri vix poſſunt, alieni regni ſtatum & ordinem labefactare conentur? Quid quòd noſtra inſtituta non modò nobis, ſed vicinis etiam ſunt vtilia? Quid enim ad pacem cum finitimis retinendam vtilius eſſe poteſt, quàm regum moderatio? ex eorũ enim immoderata libidine iniuſta bella temerè plerunq; ſuſcipiuntur, ſceleratè geruntur, turpiter deponũtur. Quid porrò inutilius vlli ciuitati, quàm malæ apud finitimos leges, quarũ ſæpe contagio ſerpere latius ſolet? Aut cur nobis vnis moleſti ſunt, cùm tot circum circa nationes alijs atq; alijs legibus & inſtitutis vtantur: penitus eiſdem nullæ? aut cur nunc demum moleſti ſunt cùm noui nihil ſtatuamus, ſed in vetere iure perſeueremus? cùm nec ſoli, nec primi, nec nũc primùm his inſtitutis vtamur: At non placent quibuſdam noſtræ leges, fortaſſe nec ſuæ. Non inquirimus curioſè in aliorum inſtituta. Noſtra nobis relinquant tota annorum experimento perſpecta. Num eorum concilia turbamus? aut qua tandem in re illis moleſti ſumus? At ſeditioſi eſtis, aiunt. Poſſem liberè reſpondere: quid ad illos? noſtro periculo, noſtro damno tumultuamur. Poſſem enumerare ſeditiones non paucas & ciuitatibus & regnis non vtiles. Non vtar illa defenſione. Nego vllam gentem minus eſſe ſeditioſam. Nego vllam vnquam in ſeditionibus fuiſſe moderatiorem. Inciderunt multæ contentiones de legibus, de iure imperij, de regni adminiſtratione, ſed ſemper ſumma rerum ſalua: nec certatum eſt, vt apud pleroſq; populos, cum plebis pernicie, neq; principũ odio, ſed amore patrio, ſtudio legum tuendarum. Quoties noſtra memoria ſteterunt in procinctu magna ex aduerſo acies? quoties non modò ſine vulnere, ſed ſine noxa, ſine conuitio diſceſſum eſt? quoties ſimultates priuatas publica ſedauit vtilitas? quoties inteſtina odia de hoſtium aduentu rumor extinxit? nec in ſeditionibus tamen magis modeſti quã fortunati fuimus: cùm ſemper ferè quæ pars erat iuſtior, eadem fuerit felicior: & velut ciuilia moderaté exercuimus odia, ita vtiliter conſenſimus in concordiam. Hæc in præſentia occurrunt, quæ ſermones maleuolorum compeſcere, pertinaciores refellere, æquioribus ſatisfacere poſſe viderentur.

Quo autem iure apud alios regnetur, non putaui multum noſtra intereſſe. Noſtrum morem paucis recenſui, ſed pluribus quàm inſtitueram tamen, aut quàm res expetebat: quia tibi vni hunc laborem ſuſcepi: qui ſi abs te comprobetur, ſatis habeo. M. Mihi quidem quod ad me attinet, abundé ſatisfeciſti: quod ſi ego item alijs ſatisfacere potero, magnum ex hoc ſermone fructum cepiſſe & moleſtia maxima leuatum eſſe me exiſtimabo.

REX STOICVS EX SENECA.

REGEM non faciunt opes;
Non veſtis Tyriæ color;
Non frontis nota regia;
Non auro nitidæ trabes.
Rex eſt qui poſuit metus;
Et diri mala pectoris:
Quem non ambitio impotens,
Et nunquam ſtabilis fauor
Vulgi præcipitis mouet.
Non quicquid fodit occidens;
Aut vnda Tagus aurea
Claro deuehit alueo;
Non quicquid Libycis terit
Feruens area meſſibus.
Quem non concutiet cadens
Obliqui via fulminis,
Non Eurus rapiens mare:
Aut ſæuo rapidus freto
Ventoſi tumor Adriæ.
Quem non lancea militis,
Non ſtrictus domuit chalybs;
Qui tuto poſitus loco
Infra ſe videt omnia,
Occurritque ſuo libens
Fato: nec queritur mori.
Reges conueniant licet,
Qui ſparſos agitant Dacas,
Qui rubri vada littoris,
Et gemmis mare lucidum
Late ſanguineum tenent:
Aut qui Caſpia fortibus
Recludunt iuga Sarmatis.
Certet Danubium licet,
Audet qui pedes ingredi,
Et quocunque loco iacent
Seres vellere nobiles
Mens regnum bona poſſidet
Nil vllis opus eſt equis:
Nil armis & inertibus
Telis quæ procul ingerit
Parthus cum ſimulat fugas:
Admotis nihil eſt opus
Vrbes ſternere machinis
Longe ſaxa rotantibus.
Rex eſt qui metuit nihil:
Hoc regnum ſibi quiſque dat.

FINIS.